

Nederlandse markt voor vertaaldiensten

Onderzoek naar de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers

Eindrapport

12-9-2023

Koert van Buiren, Rein Halbersma, Sjoerd Boerdijk en Francine Burema

In opdracht van:

Nederlandse markt voor vertaaldiensten

Onderzoek naar de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers

Auteurs: Koert van Buiren, Rein Halbersma, Sjoerd Boerdijk en Francine Burema

Amsterdam, Economisch Bureau Amsterdam, september 2023

Herengracht 514, 1017 CC Amsterdam

In opdracht van:

Ministerie van Justitie
en Veiligheid

Economisch Bureau Amsterdam staat voor een integrale aanpak: gedegen economische analyses, doelgerichte oplossingen en effectieve implementatie. Economisch Bureau Amsterdam helpt organisaties bij het nemen en implementeren van beslissingen. Met onderzoek, advies en interim-opdrachten.

Economisch Bureau Amsterdam streeft ernaar een verantwoordelijk bedrijf te zijn dat een maatschappelijke bijdrage levert. Dat doen we door sponsoring van maatschappelijke en sociale activiteiten, door CO2-compensatie en door het delen van kennis en informatie. Zie onze data-tool [Caribbean Analytics and Statistics](#).

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Aanleiding en reikwijdte

In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) heeft Economisch Bureau Amsterdam (EBA) in samenwerking met Atlas Research onderzoek gedaan naar de Nederlandse vertaalmarkt. Aanleiding voor het onderzoek is de op 6 juli 2022 aangenomen motie van Tweede Kamerlid Van Nispen waarin de regering is verzocht aanvullend onderzoek naar de vertaalmarkt te doen met als doel objectief vast te stellen hoe een redelijke vergoeding voor vertalers kan worden bereikt, waarbij ook wordt gekeken naar de situatie in andere landen. Volgens deze Kamermotie liggen er geen voorstellen om tegemoet te komen aan de te lage tarieven van de vertalers. Ook zouden opdrachtgevers de lettergrootte kunnen verkleinen om het aantal regels kunstmatig laag te houden.

Dit onderzoek gaat in op de verschillende aspecten uit de Kamermotie en richt zich daarbij primair op de prijsvorming in het segment van de markt waar de Rijksoverheid als inkoper/vrager van vertaalopdrachten optreedt. Het onderzoek neemt de bestaande marktordening – waarin het Rijk middels aanbestedingen vertaaldiensten inkoopt bij vertaalbureaus, waarin vertaalbureaus en vertalers onderhandelen, en waarin sprake is van een minimumtarief per woord voor vertalers – als uitgangspunt. Daarbij is de aanbestedingsplicht voor de Rijksoverheid als gegeven beschouwd, en is binnen die kaders gekeken naar de prijsvorming bij de aanbestedingen en naar de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers. In het onderzoek is voorts globaal gekeken naar de prijsvorming in het commerciële segment van de vertaalmarkt en naar omringende landen zoals België en Duitsland. Daarbij merken we op dat de stelsels in deze landen op een aantal punten (rechtstreekse inkoop bij vertalers door de overheid, vaste tarieven per aanslag) afwijken van de Nederlandse situatie. Een internationale stelselvergelijking valt buiten de scope van het onderzoek.

De centrale onderzoeksvraag die het ministerie van JenV aan EBA heeft gesteld is: *op welke wijze kan een redelijke vergoeding voor vertalers worden bereikt?* Deze centrale onderzoeksvraag is beantwoord door te analyseren hoe prijsvorming plaatsvindt in de markt waar de Rijksoverheid optreedt als inkoper van vertaaldiensten en welke mechanismen daarbij een rol spelen. Voorts doet dit rapport aanbevelingen om de marktwerking bij de aanbestedingen door de Rijksoverheid alsmede de totstandkoming van tarieven tussen vertaalbureaus en vertalers op een aantal onderdelen te verbeteren. Het onderzoek doet geen normatieve uitspraken over wat een redelijk niveau van tarieven voor vertaaldiensten zou moeten zijn. Evenmin doet het onderzoek normatieve uitspraken over alternatieve marktordeningen of stelsels.

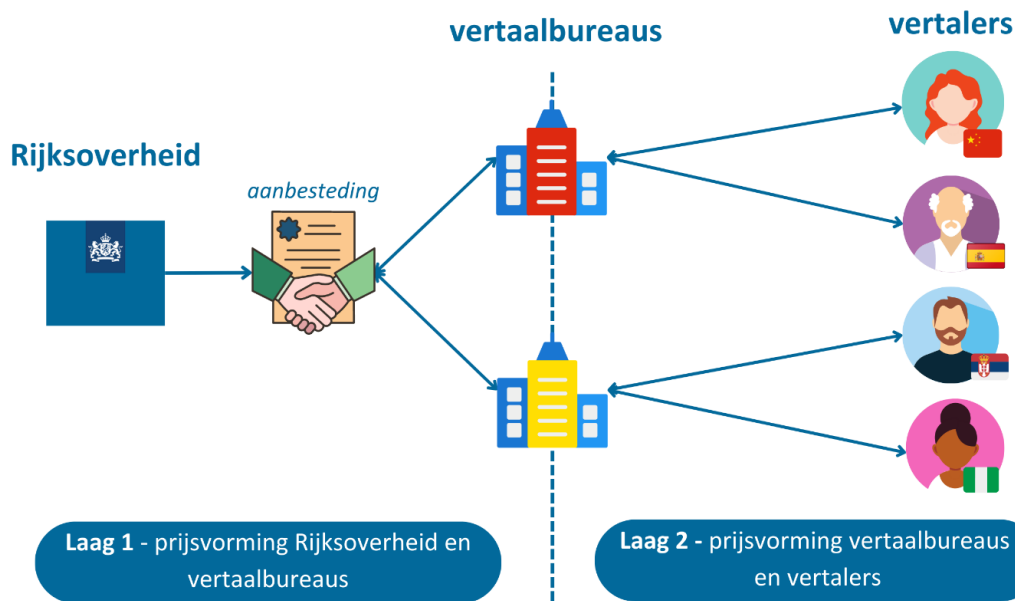
De beantwoording van de centrale onderzoeksvraag en de daaraan ten grondslag liggende deelvragen vindt plaats aan de hand van de analyse die hieronder is samengevat. De antwoorden op de onderzoeksvragen zijn opgenomen in de tabel aan het einde van deze samenvatting. De cijfers, bronnen en onderbouwingen van de bevindingen en conclusies in deze samenvatting, staan beschreven in de hoofdstukken die corresponderen met de deelparagrafen van deze samenvatting.

Schets van de relevante markt

De inkoop van vertaaldiensten door de Rijksoverheid vindt plaats door middel van aanbestedingen van contracten met vertaalbureaus. Deze contracten kennen doorgaans een looptijd van vier jaar. Vertaalbureaus leveren op basis van deze contracten vertaaldiensten aan de verschillende opdrachtgevers bij het Rijk, zoals de Raad voor de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en verschillende (onderdelen van) ministeries. Vertaalbureaus voeren de vertaalopdrachten voornamelijk uit met zelfstandige vertalers die zij inhuren, maar soms ook met vertalers die zij in loondienst hebben.

De prijsvorming in het publieke segment van de vertaalmarkt vindt in twee lagen plaats: de prijsvorming tussen de Rijksoverheid en vertaalbureaus bij aanbestedingen (laag 1 in figuur 1) en de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers (laag 2 in figuur 1).

Figuur 1 De prijsvorming in het publieke segment van de vertaalmarkt vindt in twee lagen plaats.

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023).

De prijzen in beide lagen kunnen elkaar beïnvloeden. Zo kan een scherpe prijs die tot stand komt in de aanbestedingen, leiden tot druk op de tarieven die vertaalbureaus met vertalers overeenkomen; en andersom kan schaarste in het aanbod van vertalers van een bepaalde taal leiden tot hogere prijzen voor die taal die de vertaalbureaus vervolgens doorberekenen in hogere prijzen bij de aanbestedingen.

Sinds 2020 geldt voor vertalers een minimumtarief van 7,9 eurocent per woord in de doeltaal bij alle vertaaloopdrachten die de Rijksoverheid inkoopt. Vóór het invoeren van dit minimumtarief per woord in de doeltaal hanteerde de Rijksoverheid voor organisaties die op basis van het Besluit tarieven in strafzaken (Btis) vergoed worden, een vast tarief variërend van 0,79 tot 1,69 euro per regel in de brontaal. De overgang van een vast tarief naar een minimumtarief per woord was bedoeld om marktwerking te bevorderen en tegelijkertijd een *race to the bottom* te voorkomen. Ook werd een tarief per woord gebruikelijk geacht voor de sector. Het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord was gebaseerd op het vaste tarief per regel uit het Btis voor Duits, Engels en Frans van 0,79 euro per regel en op het uitgangspunt van gemiddeld 10 woorden per regel. Het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord is sinds de invoering in 2020 niet geïndexeerd, en het oude tarief per regel uit het Btis dateert uit 2003.

In de gehele Nederlandse markt voor vertaaldiensten is de Rijksoverheid een relatief kleine afnemer. In het bedrijfsleven is de vraag vooral gericht op Westerse talen; de overheid is een relatief grote afnemer als het gaat om niet-Westerse talen. Er is een groot aantal vertaalbureaus actief op de Nederlandse vertaalmarkt. Het aantal vertaalbureaus dat zich richt op het uitvoeren van overheidsopdrachten bedraagt - na een aantal fusies en overnames - vier tot vijf bureaus. Tussen 2018 en 2020 bedroegen de gemiddelde jaarlijkse totale kosten van vertaaldiensten van de Rijksoverheid € 12,5 miljoen. Jaarlijks werden er gemiddeld ruim 53 duizend vertaaloopdrachten voor de Rijksoverheid uitgevoerd.

Prijsvorming bij aanbestedingen door de Rijksoverheid

Voor alle taalgroepen geldt dat de door vertaalbureaus in aanbestedingen van de Rijksoverheid geboden prijzen ruim boven het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord liggen. Deze geboden tarieven omvatten de integrale dienstverlening van vertaalbureaus waarvan de vergoeding voor de vertaler onderdeel is. Voor de meest voorkomende (veelal Westerse) talen zijn de in de aanbestedingen geboden tarieven ongeveer 13 tot 15 eurocent per woord. Voor schaarsere talen zijn de gemiddelde geboden tarieven ongeveer 15 tot 17 eurocent per woord. Het verschil tussen deze geboden tarieven in aanbestedingen en het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord voor vertalers, is de ruimte voor vertaalbureaus om - na aftrek van de kosten van inkoop van vertaaldiensten van vertalers - de eigen kosten (waaronder kosten van systemen, revisie en administratie) goed te maken en een nettomarge te realiseren. In tegenstelling tot het minimumtarief per woord voor

individuele vertalers, worden de tarieven die de Rijksoverheid met vertaalbureaus overeenkomen, geïndexeerd, maar alleen binnen de looptijd van het contract.

In de aanbestedingen hanteert de Rijksoverheid een minimumprijs van 10 eurocent per woord voor vertaalbureaus, 2,1 cent per woord boven het minimum dat geldt voor de tarieven die vertaalbureaus met vertalers mogen overeenkomen. Hiermee beoogt de overheid te voorkomen dat inschrijvers een abnormaal lage inschrijving doen wat doorwerkt op de onderhandeling tussen vertaalbureau en vertaler. In de aanbestedingen wordt tevens een systematiek toegepast – de zogenaamde fictieve opdrachtwaarde – die erin resulteert dat vertaalbureaus *de facto* niet lager kunnen bieden dan een over alle talen gemiddeld tarief van 13 tot 16 eurocent per woord. Enerzijds geeft dit een extra waarborg tegen te lage biedingen en daarmee tegen druk op de tarieven die vertaalbureaus met vertalers overeenkomen. Anderzijds impliceert dit een inperking van de vrije prijsvorming bovenop het reeds bestaande minimumtarief van 7,9 eurocent per woord voor vertalers en bovenop het in de aanbestedingen toegepaste minimumprijs van 10 eurocent per woord voor vertaalbureaus. Er zijn aanwijzingen dat de tarieven die in de aanbestedingen tot stand komen, hierdoor hoger zijn dan de tarieven die vertaalbureaus bereid zijn te bieden.

Anders dan de Kamermotie veronderstelt, worden met de toegepaste minimumprijs van 10 eurocent per woord voor vertaalbureaus, de fictieve opdrachtwaarde en het gereguleerde minimumtarief van 7,9 cent per woord voor vertalers door het Rijk instrumenten ingezet om te lage vergoedingen voor vertalers te voorkomen. Te lage vergoedingen kunnen resulteren in verschraling van het aanbod (volume en kwaliteit).

Prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers

Er is weinig feitelijke en actuele informatie beschikbaar over de tarieven die vertaalbureaus overeenkomen met vertalers voor opdrachten die voor het Rijk worden uitgevoerd. Daartoe heeft het ministerie van JenV recent in de aanbestedingsvoorwaarden opgenomen dat vertaalbureaus de tarieven die zij overeenkomen met vertalers, rapporteren aan de opdrachtgever. Er zijn nog geen aanbestede overeenkomsten afgesloten met deze voorwaarde, waardoor er momenteel nog geen systematisch overzicht beschikbaar is van de tarieven die vertaalbureaus in het huidige stelsel met vertalers overeenkomen.

Door middel van een beknopte gegevensvraag bij enkele vertaalbureaus is getracht om alsnog een feitelijk beeld te krijgen van de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers. Op basis van deze gegevens is het beeld dat vertaalbureaus, op een enkeling na, veelal boven het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord betalen. Het tarief dat tot stand komt tussen vertaalbureaus en vertalers hangt samen met factoren zoals ervaring, wel/niet beëdigd zijn, en de schaarste in het aanbod van vertalers voor een specifieke taal. Hierbij geldt dat schaarste in het aanbod van vertalers ook kan voorkomen in veelvoorkomende talen vanwege concurrentie met de commerciële markt. Uit de gegevens die zijn aangeleverd door vertaalbureaus blijkt tevens dat de vertaalbureaus die met hogere tarieven inschrijven op aanbestedingen, over het algemeen ook hogere tarieven betalen aan vertalers.

Uit gesprekken met vertegenwoordigers van vertalers komt een ander algemeen beeld naar voren. Zij geven aan dat het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord voor vertalers vaak een richtprijs is voor vertaalbureaus en dat dit het tarief is dat veelal door vertaalbureaus wordt betaald aan vertalers. Aangegeven wordt dat kwalitatief goede en ervaren vertalers vanwege betere vergoedingen vooral in de commerciële sector werken en dat als gevolg daarvan het aanbod van kwalitatief goede vertalers afneemt in het publieke segment van de vertaalmarkt.

In algemene zin geldt dat vrije tariefvorming (boven het minimumtarief dat geldt voor vertalers) er juist op is gericht dat vraag en aanbod in evenwicht zijn en dat wanneer het minimumtarief te laag is om voldoende aanbod en kwaliteit van vertalers aan te trekken, er vanzelf hogere tarieven tot stand komen. Daar staat echter tegenover dat het minimumtarief als richtprijs kan gaan fungeren, en zo onbedoeld het tarief drukt dat in de markt tot stand komt.

Anders dan de Kamermotie veronderstelt, biedt de regulering sinds 2020 in de vorm van een minimumtarief per woord in de doeltaal, geen ruimte om met de lettergrootte, regellengte of documentgrootte de kosten van een vertaling te beïnvloeden.

Prijsvorming in het commerciële segment en in andere landen

In het commerciële segment van de Nederlandse vertaalmarkt geldt geen minimumtarief en vindt vrije prijsvorming plaats. Uit publiek beschikbare informatie wordt afgeleid dat vertaalbureaus gemiddeld genomen tarieven hanteren in een bandbreedte van circa 4 tot 25 eurocent per woord. De hoogte van de tarieven hangt

af van de taalgroep en de moeilijkheidsgraad van de brontekst. Voor specialistische vertalingen, vergelijkbaar met de meeste teksten in het publieke segment, wordt gemiddeld een bandbreedte van 15 tot 25 eurocent per woord gevraagd. Voor minder gebruikelijke talen en voor spoedvertalingen worden extra toeslagen gerekend. Machinevertaling wordt op de commerciële markt ingezet om sneller te kunnen vertalen en lagere tarieven te kunnen bieden.

Ook kan uit publiek beschikbare informatie worden afgeleid dat individuele vertalers (zonder tussenkomst van vertaalbureaus) voor gangbare talen tarieven vragen tussen 2 en 20 eurocent per woord, afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van de brontekst. Een toeslag van rond 50 procent wordt gerekend voor spoed-, avond- en weekendopdrachten. Ook wordt vaak een minimumuurtarief gehanteerd, variërend tussen 25 en 75 euro per uur. Deze bedragen komen overeen met de bedragen die volgen uit een informatievraag onder vertalers gedaan door NGTV (onder zowel NGTV-leden als niet-NGTV-leden) naar de tarieven die zij in het commerciële segment hanteren. Uitgesplitst naar negen beroepsgroepen, komen hier gemiddelde tarieven tussen 11 en 21 eurocent per woord uit (mediaan tussen 10 en 17 eurocent per woord), met uitschieters van 7 tot 50 cent per woord. Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar taalgroep en naar individuele vertalers of vertalers in opdracht van vertaalbureaus.

Voor vergelijkbare vertalingen lijken in het commerciële segment hogere tarieven tot stand te komen dan in het publieke segment. Dit bevestigt het beeld dat in gesprekken met vertaalbureaus en vertegenwoordigers van vertalers naar voren komt.

In België gelden in het publieke segment vaste tarieven per woord (in de doeltaal) die bij vaststelling in 2016 ruwweg overeenkwamen met het minimumtarief in Nederland. De tarieven in België worden jaarlijks geïndexeerd en variëren – afhankelijk van de taal – tussen 7,3 eurocent en 11,5 eurocent per woord. In Duitsland geldt een vast tarief voor 55 aanslagen (in de doeltaal) wat neerkomt op 1,80 tot 2,10 euro per normregel. Dit tarief is omgerekend hoger dan het minimumtarief in Nederland. Volgens eerder onderzoek vergoeden de meeste andere landen in Europa, net als Duitsland, op grond van het aantal aanslagen.

Kwaliteit

De Rijksoverheid zet verschillende instrumenten in om de kwaliteit van vertalingen te borgen. Dit is van belang omdat er bij vertaaldiensten in opdracht van de Rijksoverheid – in vergelijking met het commerciële segment – een groter kwaliteitsrisico bestaat. Ten eerste zijn opdrachten van de Rijksoverheid vaak vertalingen in (of vanuit) niet-Westerse (schaarse) talen die de opdrachtgever niet altijd goed beheerst. De kwaliteit van een vertaalde tekst is door een opdrachtgever hierdoor niet altijd goed te beoordelen. Ten tweede bestaat er bij vertaaldiensten in opdracht van het Rijk vaak een onderscheid tussen degene die de opdracht uitzet en ervoor betaalt (de overheid), en degene die het nut ontleent aan de kwaliteit van de vertaling (een burger, een verdachte, een asielzoeker). Een achteruitgang in kwaliteit wordt daardoor minder direct door de opdrachtgever (betaler) ervaren dan in het commerciële segment. Dit betekent niet dat de opdrachtgever in het publieke segment geen belang heeft bij goede kwaliteit: er bestaat een afbreukrisico bij opdrachtgevers wanneer de kwaliteit van vertalingen niet van het gewenste niveau is en er als gevolg van de vertaling verkeerde conclusies worden getrokken c.q. strafrechtelijke onderzoeken mislukken.

Bestaande kwaliteitseisen die de Rijksoverheid aan vertaalbureaus en vertalers stelt bij opdrachten in het kader van de Wet beëdigde tolken en vertalers, zijn de inschrijving in het Rbtv-register en de kwaliteitsbeoordeling bij aanbestedingen. Deze kwaliteitseisen zijn erop gericht de kwaliteit van vertaalbureaus en vertalers voorafgaand aan het vertaalproces te borgen. Daarnaast gelden er kwaliteitseisen die de geleverde kwaliteit van vertalingen borgen, zoals de ISO17100-certificering waarmee onder andere revisie van alle vertalingen wordt vereist.

Aanbevelingen

De bevindingen en conclusies geven aanleiding tot een aantal aanbevelingen en overwegingen.

Het gereguleerde minimumtarief van 7,9 eurocent per woord voor vertalers is sinds de invoering in 2020 niet geïndexeerd binnen het Btis; wel worden de tarieven van vertaalbureaus geïndexeerd binnen de contracten die door het Rijk worden aanbesteed. Daarbij komt dat het minimumtarief is gebaseerd op het Btis-tarief van 2003, waardoor er feitelijk een aanzienlijk langere periode niet is geïndexeerd en het minimumtarief daardoor lager is dan het vaste tarief dat geldt in België en met name Duitsland. Het minimumtarief verliest aan effectiviteit in het doel dat wordt nagestreefd, namelijk het borgen van een redelijke vergoeding voor vertalers. Zolang een minimumtarief per woord voor vertalers geldt, wordt aanbevolen deze eenmalig te herijken en

daarna jaarlijks te indexeren. Voor de herijking kan gedacht worden aan een kosten- en productiviteitsonderzoek onder (een steekproef van) vertalers, en voor de jaarlijkse indexering aan de door het CBS vastgestelde loonontwikkeling in de publieke sector zodat inkomens van vertalers gelijke tred houden met lonen in de publieke sector. De concrete uitwerking hiervan viel buiten de scope van het voorliggende onderzoek.

De minimumprijs van 10 eurocent per woord dat voor vertaalbureaus geldt in aanbestedingen, en de impliciete minimumprijs van 13 tot 16 eurocent per woord dat volgt uit de fictieve opdrachtwaarden, beschermen tegen te lage biedingen, maar staan ook de prijsconcurrentie tussen vertaalbureaus in de weg. Omdat het niet aannemelijk is dat het probleem van de *winner's curse* zich voordoet bij de aanbesteding van vertaaldiensten, lijken deze minimumprijzen in aanbestedingen overbodig. Overwogen kan worden deze los te laten om zo het proces van concurrentie tussen vertaalbureaus beter zijn werk te laten doen.

Met de recent door het Rijk ingevoerde verplichting in aanbestedingen om te rapporteren over de tarieven die vertaalbureaus overeenkomen met vertalers, is een belangrijke stap gezet om beter zicht te krijgen op de werking van het minimumtarief per woord voor vertalers en de effecten van vrije prijsvorming boven dit tarief. Het monitoren en analyseren van deze gerapporteerde tarieven kan de basis vormen voor een besluit over het loslaten van de toegepaste minimumprijs van 10 eurocent, en de fictieve opdrachtwaarde, in de aanbestedingen.

Wanneer er onvoldoende kwaliteitseisen gelden ten aanzien van de *output* van de vertaaldiensten, dan bestaat er een reëel risico op vershraling van kwaliteit en dalende tarieven. Aanbevolen wordt om de ISO17100-certificering, die onder meer toeziet op revisie van vertalingen, verplicht te stellen bij alle aanbestedingen.

Het borgen van redelijke vergoedingen voor vertalers door middel van een minimumtarief oogt eenvoudig maar is in de praktijk complex. Als naast indexering voor loonontwikkelingen ook rekening zou worden gehouden met technologische ontwikkelingen zoals machinevertalingen – die sterk kunnen verschillen per taalgroep – zou dat pleiten voor een periodiek herijkt minimumtarief. De productiviteit van vertalers hangt naast de mogelijkheden tot gebruik van vertaalmachines en vertaaldatabases ook samen met de complexiteit van een tekst en de wijze waarop een vertaling in de brontaal wordt aangeleverd. Ook speelt het vraagstuk van de systematiek van vergoeden (per woord, per aanslag, per uur, op brontaal, op doeltaal, etc.) waarbij verschillende keuzes verschillend kunnen uitpakken voor verschillende talen door verschillen in aantallen aanslagen, woorden, etc. tussen talen. Tot slot speelt dat het minimumtarief uiteindelijk beoogt een redelijk inkomen voor vertalers te borgen, maar dat tijdsbesteding en aantallen woorden nooit volledig synchroon lopen bij verschillende teksten van verschillende aard, complexiteit en taal.

Dit maakt het vaststellen van een uniform, adequaat minimumtarief dat resistent is voor verschillen tussen talen en voor ontwikkelingen in de tijd, complex met het risico dat niet het juiste minimumtarief wordt vastgesteld (overheidsfalen). Zo bestaat bijvoorbeeld het gevaar dat wanneer het minimumtarief te laag wordt vastgesteld, en als richtprijs gaat werken, deze de totstandkoming van redelijke tarieven voor vertalers juist in de weg staat. Overwogen kan worden om op termijn, wanneer het beeld van de gerapporteerde tarieven die vertaalbureaus overeenkomen met vertalers daar aanleiding toe geven, het minimumtarief voor vertalers los te laten.

Het verder verstevigen van de kwaliteitsborging verbetert de marktwerking, draagt bij aan de totstandkoming van redelijke vergoedingen, en zorgt voor voldoende aanbod, en voldoende kwaliteit van vertalers in het publieke segment van de vertaalmarkt.

Beantwoording onderzoeksvragen

In het navolgende overzicht zijn de onderzoeksvragen beantwoord.

	Onderzoeksvraag	Antwoord
Centrale vraag	Op welke wijze kan een redelijke vergoeding voor vertalers worden bereikt?	Het minimumtarief van 7,9 cent per woord biedt een waarborg voor de totstandkoming van een redelijke vergoeding voor vertalers en biedt tegelijkertijd ruimte voor effectieve marktwerking. Omdat het minimumtarief is gebaseerd op de oude vaste tarieven uit 2003, en het na invoering niet is geïndexeerd, verliest het aan effectiviteit in het doel dat wordt nagestreefd, namelijk het borgen van een redelijke vergoeding voor vertalers. Zolang een minimumtarief geldt, wordt aanbevolen deze eenmalig te herijken en daarna jaarlijks te indexeren. Daarmee wordt de effectiviteit van het minimumtarief hersteld. Het vaststellen van een uniform, adequaat minimumtarief dat resistent is voor verschillen tussen talen en voor ontwikkelingen in de tijd (productiviteit, loon) is complex

	Onderzoeksvraag	Antwoord
		en kent het risico dat niet het juiste minimumtarief wordt vastgesteld. Zo bestaat bijvoorbeeld het gevaar dat wanneer het minimumtarief te laag wordt vastgesteld, en als richtprijs gaat werken, deze de totstandkoming van redelijke tarieven voor vertalers juist in de weg staat. Overwogen kan worden om op termijn, wanneer uit de gerapporteerde tarieven die vertaalbureaus overeenkomen met vertalers daar aanleiding toe geven, het minimumtarief voor vertalers los te laten.
Deelvraag 1	Hoe functioneert het proces van concurrentie bij aanbestedingen van vertaalopdrachten door de Rijksoverheid (eerste laag)?	In aanbestedingen concurreren vertaalbureaus op prijs en op kwaliteit. Het algemene beeld is dat het proces van concurrentie in de aanbestedingen goed functioneert en dat dit de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers niet in de weg staat. Wel wordt een aantal suggesties gedaan die de marktwerking bij aanbestedingen bevorderen. In de huidige situatie wordt in de aanbestedingen een minimumprijs van 10 cent per woord voor vertaalbureaus en een bandbreedte voor een fictieve opdrachtwaarde gehanteerd, waarmee sprake is van extra waarborgen tegen te lage biedingen en ter voorkoming van te veel druk op de tarieven voor vertalers. Omdat bij aanbestedingen het risico op te lage biedingen beperkt is, kan overwogen worden deze waarborgen los te laten, ter bevordering van de marktwerking. Ook kan de marktwerking verder worden verbeterd door de ISO17100-certificering, die onder meer toeziet op revisie van vertalingen, verplicht te stellen bij alle aanbestedingen.
Deelvraag 2	Hoe vindt de prijsvorming plaats tussen vertaalbureaus en vertalers in het segment waar de Rijksoverheid als inkoper/vrager optreedt (tweede laag)?	Er is weinig feitelijke informatie beschikbaar over de tarieven die tot stand komen tussen vertaalbureaus en vertalers. De informatie die in het kader van dit onderzoek kon worden verzameld, duidt erop dat vertaalbureaus veelal hogere tarieven betalen dan het minimumtarief van 7,9 eurocent. De hoogte van het tarief hangt hierbij samen met de taalgroep, eerder geleverde kwaliteit/reputatie en Rbtv-registratie. In contrast hiermee is het beeld dat vertegenwoordigers van vertalers schetsen, namelijk dat het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord vaak een richtprijs is voor vertaalbureaus en dat dit het tarief is dat veelal door vertaalbureaus wordt betaald aan vertalers.
Deelvraag 3	Hoe vindt de prijsvorming plaats in andere, niet-(prijs)gereguleerde segmenten van de Nederlandse vertaalmarkt?	In het commerciële segment van de Nederlandse vertaalmarkt geldt geen minimumtarief. De hoogte van de tarieven hangt af van de taalgroep en de moeilijkheidsgraad van de brontekst. Voor specialistische vertalingen, vergelijkbaar met de meeste teksten in het publieke segment, wordt gemiddeld een bandbreedte van 15 tot 25 eurocent per woord gevraagd. Machinevertaling wordt op de commerciële markt ingezet om sneller te kunnen vertalen en lagere tarieven te kunnen bieden. Uit gesprekken en door vertalers geleverde informatie lijken voor vergelijkbare vertalingen in het commerciële segment hogere tarieven tot stand te komen dan in het publieke segment.
Deelvraag 4	Hoe vindt de prijsvorming plaats in andere landen?	In België gelden in het publieke segment vaste tarieven per woord (in de doeltaal) die bij vaststelling in 2016 ruwweg overeenkwamen met het minimumtarief in Nederland. Vanwege indexering van de tarieven in België zijn deze vaste tarieven inmiddels hoger dan het minimumtarief in Nederland. In Duitsland geldt een vast tarief voor 55 aanslagen (in de doeltaal) wat neerkomt op 1,80 tot 2,10 euro per normregel. Ook dit tarief is omgerekend hoger dan het minimumtarief in Nederland. Volgens eerder onderzoek vergoeden de meeste andere landen in Europa, net als Duitsland, op grond van het aantal aanslagen.
Deelvraag 5	Welke overwegingen speelden een rol bij de totstandkoming van het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord in de doeltaal?	Vóór het invoeren van het minimumtarief hanteerde de Rijksoverheid voor organisaties die op basis van het Btis vergoed worden, een vast tarief variërend van 0,79 tot 1,69 euro per regel. Het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord is gebaseerd op het vaste tarief per regel voor Duits, Engels en Frans van 0,79 euro per regel en op het uitgangspunt van gemiddeld 10 woorden per regel. Met de introductie van een minimumtarief in plaats van een vast tarief beoogde de overheid marktwerking te bevorderen. Daarnaast is een tarief per regel vervangen door een (minimum)tarief per woord omdat opdrachtgevers bij een tarief per regel de lettergrootte konden verkleinen of documenten in 'landscape' konden aanleveren om zo het aantal regels (en daarmee de kosten) kunstmatig laag te houden. Ook werden de kosten erg hoog bij vertalingen van SMS of Whatsapp-gesprekken. Daarnaast werd een tarief per woord gebruikelijk geacht voor de sector.
Deelvraag 6	Welke voor- en nadelen kent het minimumtarief per woord? Welke lessen kunnen worden getrokken uit tariefregulering in andere landen en in andere sectoren?	Het voordeel van een minimumtarief (per woord) is dat het bescherming biedt tegen te lage vergoedingen voor vertalers en tegelijkertijd marktwerking bevordert. Het nadeel is dat een minimumtarief per woord mogelijk zorgt voor ongelijke behandeling van vertalers omdat deze vorm van vergoeden financieel gezien gunstig is voor talen waarin de gemiddelde woordlengte relatief kort is, en ongunstig voor talen waarin de gemiddelde woordlengte relatief lang is. Daarnaast kan een minimumtarief als richtprijs fungeren en zo onbedoeld leiden tot lagere tarieven. In de meeste andere Europese landen is een tarief per aanslag gebruikelijk. De keuze voor een systematiek lijkt deels een verdelingsvraagstuk, waarbij de complexiteit van de systematiek voornamelijk voortvloeit uit het feit dat het minimumtarief beoogt een redelijke tijdsvergoeding voor vertalers te borgen, via een minimumtarief per woord, en dat tijdsbesteding en aantallen woorden nooit volledig synchroon lopen bij verschillende teksten van verschillende aard, complexiteit en taal.

	Onderzoeksvraag	Antwoord
Deelvraag 7	Op welke wijze kan de overheid op een doeltreffende en doelmatige wijze er aan bijdragen c.q. voor zorg-dragen dat er in de Nederlandse vertaalmarkt redelijke vergoedingen tot stand komen? Welke criteria zou de overheid daarbij kunnen hanteren? Welke aanpak om te komen tot redelijke vergoedingen is uitvoerbaar?	De aard van vertaaldiensten maakt het vaststellen van het juiste, redelijke tarief complex. Naast indexering voor loonontwikkelingen zou bij de vaststelling van het minimumtarief ook rekening moeten worden gehouden met technologische ontwikkelingen zoals machinevertalingen – die sterk kunnen verschillen per taalgroep – wat zou pleiten voor een periodiek herijkt minimumtarief dat gedifferentieerd. Het gevaar bestaat dat wanneer het minimumtarief te laag wordt vastgesteld, en als richtprijs gaat werken, deze de totstandkoming van redelijke tarieven voor vertalers juist in de weg staat. Overwogen kan worden om op termijn het minimumtarief voor vertalers los te laten om zo de totstandkoming van redelijke vergoedingen op de vertaalmarkt te bevorderen. Zolang een minimumtarief geldt, is het wenselijk deze te herijken en te indexeren zodat het initieel ingestelde minimumtarief wordt aangepast voor ontwikkelingen in de tijd (loon, productiviteit). Voor de herijking kan gedacht worden aan een kosten- en productiviteitsonderzoek onder (een steekproef van) vertalers. De jaarlijkse indexering kan plaatsvinden aan de door het CBS vastgestelde loonontwikkeling in de publieke sector. De bestaande rapportageplicht voor vertaalbureaus over tarieven die zij afspreken met vertalers moet beter inzicht geven in de tarieven die tot stand komen en in de effectiviteit van c.q. behoefte aan een minimumtarief. Het monitoren en analyseren van deze tariefinformatie kan aanleiding geven om het minimumtarief op termijn los te laten. De mate waarin tarieven tot stand komen boven het minimumtarief, schaarste en kwaliteit kunnen daarbij in overweging worden genomen.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	11
2.	Beschrijving van de markt.....	13
3.	Prijsvorming bij aanbestedingen.....	15
4.	Prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers	22
5.	Prijsvorming in andere markten	32
Bijlage A.	Bronvermelding	35

1. Inleiding

Aanleiding

De Tweede Kamer heeft de regering verzocht onderzoek te doen naar de totstandkoming van vergoedingen op de vertaalmarkt

In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) doet Economisch Bureau Amsterdam (EBA) in samenwerking met Atlas Research onderzoek naar de Nederlandse vertaalmarkt. Concrete aanleiding voor het onderzoek is de op 7 juli 2022 aangenomen motie van het lid van Nispen, waarin is geconstateerd dat ‘er geen enkele voorstellen liggen om ook maar enigszins tegemoet te komen aan de te lage tarieven voor vertalers’.¹ Met de motie is de regering verzocht aanvullend onderzoek op de vertaalmarkt uit te voeren met als doel objectief vast te stellen hoe een redelijke vergoeding voor vertalers kan worden bereikt, waarbij ook wordt gekeken naar de situatie in andere landen.

Achtergrond

In 2020 is een vast tarief voor vertaaldiensten vervangen voor een minimumtarief van 7,9 eurocent per woord in de doeltaal

In het Besluit tarieven in strafzaken (Btis) is in 2020 overgestapt van vaste tarieven voor vertaaldiensten naar een minimumtarief. Het minimumtarief bedraagt 7,9 eurocent per woord in de doeltaal en geldt voor alle vertaalopdrachten die de Rijksoverheid inkoopt binnen de categorie ‘tolk- en vertaaldiensten’. Op deze manier – met een minimumtarief in plaats van een vast tarief – beoogt de overheid marktwerking te introduceren teneinde kwaliteit en doelmatigheid te borgen, en tevens individuele vertalers te beschermen tegen onredelijk lage vergoedingen als gevolg van marktmacht bij de inkopende partijen.

De Rijksoverheid koopt vertaaldiensten in door middel van aanbestedingen. De vertaalbureaus die aan deze aanbestedingen deelnemen, kopen vervolgens als intermediair diensten in bij, en betalen vergoedingen aan, individuele vertalers. Voor wat betreft het marktsegment waar de Rijksoverheid als vrager/inkoper acteert, kan gesproken van worden van een gelaagde markt waarin het proces van concurrentie op de markt voor vertalers op twee niveaus plaatsvindt: concurrentie tussen vertaalbureaus om overheidsopdrachten tijdens de aanbestedingen, en concurrentie tussen vertalers om opdrachten van vertaalbureaus.

Indeling en onderzoeksvragen

In het onderzoek wordt gekeken naar prijsvorming in het gereguleerde segment, het niet-gereguleerde segment en de situatie in het buitenland

Centraal in het onderzoek staat de vraag op welke wijze een redelijke vergoeding voor vertalers kan worden bereikt. De centrale doelstelling van het onderzoek is gericht op de vraag hoe de overheid zorg kan dragen voor de totstandkoming van redelijke tarieven voor vertalers. Hierbij ligt de primaire focus op het marktsegment waarop de Rijksoverheid als inkoper/vrager optreedt. Daarnaast wordt de prijsvorming op de bredere, Nederlandse vertaalmarkt onderzocht, voor vergelijkbare vertaalopdrachten als het voornoemde marktsegment. Hierbij worden vertalingen van juridische teksten vanuit diverse brontalen naar de Nederlandse taal en vice versa geanalyseerd. Tot slot wordt onderzocht op welke wijze prijsvorming in andere landen tot stand komt en of, en zo ja hoe, de overheid aldaar ingrijpt in het proces van prijsvorming om te komen tot redelijke tarieven.

Om tot beantwoording van de centrale vraag te komen, worden in het onderzoek de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

1. *Hoe functioneert het proces van concurrentie bij aanbestedingen van vertaalopdrachten door de Rijksoverheid (eerste laag)?*
2. *Hoe vindt de prijsvorming plaats tussen vertaalbureaus en vertalers in het segment waar de Rijksoverheid als inkoper/vrager optreedt (tweede laag)?*
3. *Hoe vindt de prijsvorming plaats in andere, niet-(prijs)gereguleerde segmenten van de Nederlandse vertaalmarkt?*
4. *Hoe vindt de prijsvorming plaats in andere landen?*

5. *Welke overwegingen speelden een rol bij de totstandkoming van het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord in de doeltaal?*
6. *Welke voor- en nadelen kent het minimumtarief per woord? Welke lessen kunnen worden getrokken uit tariefregulering in andere landen en in andere sectoren?*
7. *Op welke wijze kan de overheid op een doeltreffende en doelmatige wijze er aan bijdragen c.q. voor zorgdragen dat er in de Nederlandse vertaalmarkt redelijke vergoedingen tot stand komen? Welke criteria zou de overheid daarbij kunnen hanteren? Welke aanpak om te komen tot redelijke vergoedingen is uitvoerbaar?*

Ter beantwoording van onderzoeksvraag 1 zijn door het ministerie van JenV beschikbaar gestelde aanbestedingsdocumenten geanalyseerd en zijn gesprekken gevoerd met vertaalbureaus en met betrokkenen vanuit het ministerie van JenV. Ten behoeve van onderzoeksvraag 2 zijn gesprekken gevoerd met vertaalbureaus en vertalers. Onderzoeksvragen 3 en 4 zijn beantwoord aan de hand van deskresearch en door vertaalbureaus en vertalers aangeleverde gegevens. De beantwoording van onderzoeksvragen 5 tot en met 7 volgt uit de analyses en uitkomsten van de eerdere onderzoeksvragen.

Indeling van het rapport

De indeling van het rapport is als volgt: Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van de markt waarin de achtergrond van de Nederlandse vertaalmarkt wordt geschetst en kerncijfers worden gepresenteerd. Hoofdstuk 3 brengt het proces van concurrentie in beeld bij aanbestedingen van vertaalopdrachten door de Rijksoverheid. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de prijsvorming tussen vertaalbureaus en individuele vertalers. Tot slot is in hoofdstuk 5 de prijsvorming op de commerciële vertaalmarkt en de wijze waarop prijsvorming plaatsvindt in andere landen beschreven.

2. Beschrijving van de markt

Vraag naar vertaaldiensten

Het ministerie van JenV is de grootste afnemer van vertaaldiensten binnen de Rijksoverheid

In de periode 2018 tot en met 2020 bedroegen de gemiddelde jaarlijkse totale kosten voor vertaaldiensten binnen de Rijksoverheid €12,5 miljoen. Jaarlijks waren er gemiddeld 53.849 vertaalopdrachten. Het grootste deel (88 procent) van deze opdrachten zijn uitgevoerd in opdracht van klantorganisaties binnen het ministerie van JenV.²

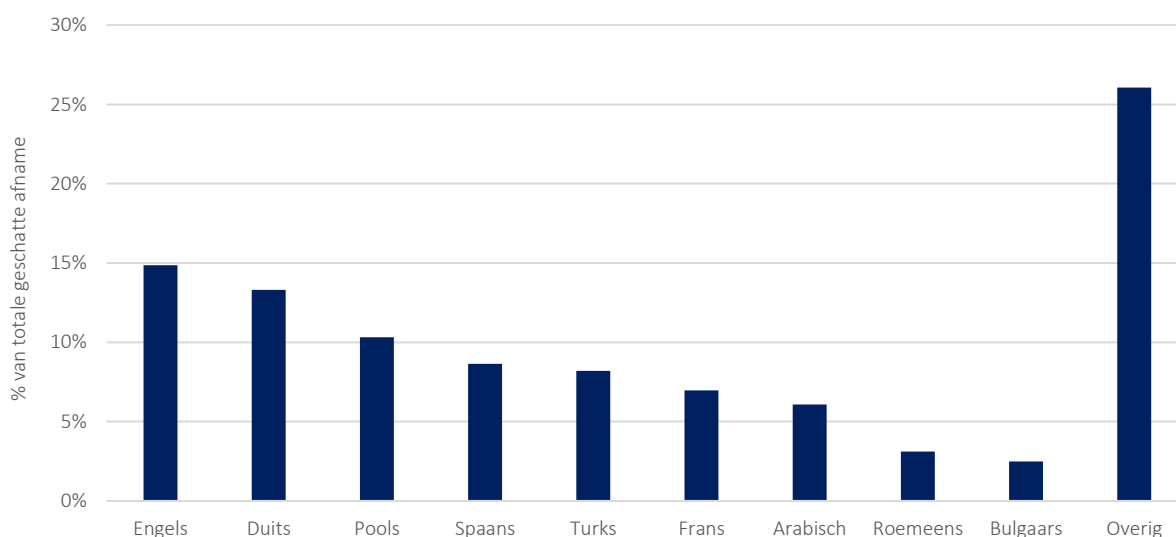
In veel gevallen zijn vertaalopdrachten van verschillende klantorganisaties gebundeld in één perceel. Deze klantorganisaties, en daarmee ook het type vertalingen, zijn vaak verwant aan elkaar. Zo vallen IND, COA, DJI, DT&V en RN onder het perceel vreemdenlingketen. Bij klantorganisaties waar de totale omvang van de vertaaldienst groot is, zoals bij het openbaar ministerie (OM), zijn vertaaldiensten juist opgeknipt in verschillende percelen.

De Rijksoverheid is op de gehele vertaalmarkt een relatief kleine afnemer, maar een relatief grote afnemer van niet-Westerse vertalingen

In de gehele Nederlandse markt voor vertaaldiensten is de Rijksoverheid een relatief kleine afnemer. In het bedrijfsleven is de vraag met name gericht op Westerse talen. De vraag van de Rijksoverheid richt zich ook op niet-Westerse talen. De overheid is hierdoor een relatief kleine afnemer op de gehele vertaalmarkt, maar een relatief grote afnemer als het gaat om niet-Westerse talen. Bij overheidsorganisaties die actief zijn in de straf- en/of vreemdelingenketen is er vraag naar vertaaldiensten voor een groot aantal verschillende talen. Dit zijn met name organisaties die deel uit maken van, of gelieerd zijn aan, het ministerie van JenV. Bij organisaties buiten het ministerie van JenV is het Engels de meest afgenomen taal en is de vraag naar vertaaldiensten voor andere vreemde talen beperkter.

Figuur 2 toont de geschatte afname per taalgroep van zeven recent aanbestede percelen.* Circa 25 procent van de vraag richt zich op talen die buiten de top 10 van meest gevraagde taalgroepen vallen. Dit toont aan dat er bij deze klantorganisaties vraag is naar een groot aantal verschillende talen.

Figuur 2 Circa 25 procent van de vraag naar vertaaldiensten binnen de Rijksoverheid richt zich op overige talen.

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

* Van deze percelen is in het kader van het onderzoek gedetailleerde informatieontvangen over onder andere de verwachte afname per taalgroep.

Aanbod van vertaaldiensten

Een beperkt aantal vertaalbureaus richt zich op vertaaldiensten voor de Rijksoverheid

Er is een groot aantal vertaalbureaus actief op de Nederlandse vertaalmarkt. In totaal zijn er 35 aanbieders die zowel tolk- als vertaaldiensten aanbieden, en 26 aanbieders die alleen vertaaldiensten aanbieden. Veel vertaalbureaus specialiseren zich in één of meerdere vakgebieden (medisch, juridisch, technisch) en/of in één of meerdere talen. Slechts een beperkt aantal vertaalbureaus richt zich specifiek op het uitvoeren van overheidsopdrachten.³

Minimumtarief

Een vast tarief per regel is in 2020 vervangen voor een minimumtarief per woord

In het Besluit tarieven in strafzaken (Btis) is in 2020 voor alle vertaalopdrachten die de Rijksoverheid inkoopt binnen de categorie 'tolk- en vertaaldiensten', een minimumtarief van 7,9 eurocent per woord ingesteld. Vóór het invoeren van het minimumtarief hanteerde de Rijksoverheid een vast tarief variërend van 0,79 tot 1,69 euro per regel. Het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord is gebaseerd op het vaste tarief per regel voor Duits, Engels en Frans van 0,79 euro per regel en op het uitgangspunt van gemiddeld 10 woorden per regel.

Met de introductie van een minimumtarief in plaats van een vast tarief beoogde de overheid marktwerking te bevorderen. Daarnaast is een tarief per regel vervangen door een (minimum)tarief per woord omdat opdrachtgevers bij een tarief per regel de lettergrootte konden verkleinen of documenten in 'landscape' konden aanleveren om zo het aantal regels (en daarmee de kosten) kunstmatig laag te houden. Ook werden de kosten erg hoog bij vertalingen van SMS of Whatsapp-gesprekken. Daarnaast werd een tarief per woord gebruikelijk geacht voor de sector.

Het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord wordt binnen het Btis niet geïndexeerd

Het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord wordt binnen het Btis niet geïndexeerd. Wel vindt jaarlijks indexatie plaats van de tarieven binnen de contracten die tussen de Rijksoverheid en vertaalbureaus zijn overeengekomen.* Vertaalbureaus zijn niet verplicht om de indexatie van de contractprijzen door te rekenen in de tarieven die zij overeenkomen met vertalers. Wanneer na afloop van het contract opnieuw wordt aanbesteed, geldt wederom het minimumtarief van 7,9 eurocent.

* Indexatie vindt plaats conform de CBS-index Dienstenprijzen; commerciële dienstverlening en transport, index 2015=100.

3. Prijsvorming bij aanbestedingen

Overzicht van aanbestedingen

Het proces van concurrentie bij aanbestedingen is in beeld gebracht aan de hand van zeven grote aanbestedingen

In dit hoofdstuk wordt het proces van concurrentie bij aanbestedingen van vertaalopdrachten door de Rijksoverheid in beeld gebracht. Het proces van aanbesteden is in het kader van dit onderzoek relevant omdat de prijsvorming tussen Rijksoverheid en vertaalbureaus ook doorwerkt in de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers. Wanneer het proces van aanbesteden niet goed functioneert, kan dit de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers in de weg staan.

De prijsvorming tussen Rijksoverheid en vertaalbureaus is geanalyseerd aan de hand van de (recente) aanbesteding van zeven percelen. Een (geanonimiseerd) overzicht van deze zeven aanbestedingen is opgenomen in Tabel 1. De schatting van het aantal opdrachten, het aantal woorden en de omvang van het contract is door de inkoopende dienst van de betreffende aanbesteding gebaseerd op de afname in voorgaande jaren. Voor alle aanbestedingen geldt dat prijs voor 40 procent en kwaliteit voor 60 procent meeweegt in de beoordeling.

Tabel 1 De omvang van de zeven aanbestede percelen varieert tussen 0,5 en 9,5 miljoen euro.

	Perceel 1	Perceel 2	Perceel 3	Perceel 4	Perceel 5	Perceel 6	Perceel 7
Duur contract	4 jaar	4 jaar	4 jaar	4 jaar	4 jaar	4 jaar	4 jaar
Geschat aantal opdrachten p. jaar	6.200	9.500	4.490	7.070	1.630	75	450
Geschatte omvang contract	€6.792.800	€8.568.000	€6.792.800	€9.564.800	€3.707.200	€498.400	€1.140.000
Geschatte omvang per jaar	€1.698.200	€2.142.000	€1.698.200	€2.391.200	€926.800	€124.600	€285.000
Weging prijs	40%	40%	40%	40%	40%	40%	40%
Weging kwaliteit	60%	60%	60%	60%	60%	60%	60%
Aantal biedingen	5	5	5	5	3	1	7

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

Er geldt een minimumprijs van 10 eurocent per woord waartegen vertaalbureaus op individuele taalgroepen kunnen inschrijven

Vertaalbureaus bieden in de aanbestedingen per taalgroep een prijs per woord. Hierbij is een vereiste dat vertaalbureaus voor minimaal 10 eurocent per woord inschrijven op individuele taalgroepen. Dit is hoger dan het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord dat geldt voor vertalers. Het is voor vertaalbureaus dus niet mogelijk om tegen het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord in te schrijven op aanbestedingen. De minimale prijs van 10 eurocent per woord is door de aanbestedende dienst bepaald met de bedoeling om te voorkomen dat vertaalbureaus tegen een (te) geringe bruto marge offeren, wat ten koste kan gaan van de kwaliteit en continuïteit van vertaalbureaus. De opslag van 2,1 eurocent op het minimumtarief voor vertalers van 7,9 eurocent is door het ministerie van JenV bepaald op basis van ervaringsgegevens met betrekking tot contracten die met vertaalbureaus zijn gesloten.

Vertaalbureaus schrijven in op aanbestedingen binnen een range van een minimale en maximale fictieve opdrachtwaarde

Bij het aanbesteden van vertaaldiensten geeft de aanbestedende dienst een indicatie van de taalgroepen waarvoor vertalingen verwacht worden, en een raming van het jaarlijks aantal te vertalen woorden per taalgroep. Vaak zijn deze ramingen gebaseerd op gerealiseerde vertaalopdrachten van voorgaande jaren. Op basis van de taalgroepen en het verwacht aantal woorden stelt de aanbestedende dienst de verwachte of ‘fictieve’ opdrachtwaarde vast. Dit is de verwachte jaarlijkse contractwaarde van het perceel. Op basis van deze fictieve opdrachtwaarde wordt vervolgens een bandbreedte vastgesteld waarbinnen vertaalbureaus kunnen bieden. Het minimum van deze bandbreedte wordt de minimale fictieve opdrachtwaarde genoemd en het maximum van de bandbreedte wordt de maximale fictieve opdrachtwaarde genoemd. Tabel 2 geeft per aanbesteding de minimale en maximale fictieve opdrachtwaarde weer.

Tabel 2 Inschrijvers dienen een bod binnen de range van de minimale en maximale fictieve opdrachtwaarde te doen.

	Perceel 1	Perceel 2	Perceel 3	Perceel 4	Perceel 5	Perceel 6	Perceel 7
Geschat aantal woorden	8.443.000	10.691.000	6.364.000	11.872.000	4.200.000	585.000	1.100.000
Minimale fictieve opdrachtwaarde	€1.213.000	€1.530.000	€886.000	€1.708.000	€662.000	€89.000	€145.000
Maximale fictieve opdrachtwaarde	€1.698.200	€2.142.000	€1.240.400	€2.391.000	€926.800	€124.600	€285.000
Minimale fictieve opdrachtwaarde per woord	€0,14	€0,14	€0,14	€0,14	€0,16	€0,15	€0,13
Maximale fictieve opdrachtwaarde per woord	€0,20	€0,20	€0,19	€0,20	€0,22	€0,21	€0,26

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

De door de vertaalbureaus geboden prijzen per woord resulteren in een fictieve opdrachtwaarde. Dit is weer-gegeven in Figuur 3. De fictieve opdrachtwaarde mag niet onder de minimale, en niet boven de maximale fictieve opdrachtwaarde uitkomen.

Figuur 3 Vertaalbureaus bieden een prijs per woord voor iedere afzonderlijke taalgroep, wat resulteert in een fictieve opdrachtwaarde.

	o.b.v. historische gegevens perceel		In te vullen door vertaalbureau	
Taalgroep	Fictieve jaarlijkse raming aantal woorden		Prijs per woord	Fictieve opdrachtwaarde
Engels	100.000	X	€0,15	= €15.000
Frans	50.000	X	€0,15	= €7.500
Arabisch	10.000	X	€0,15	= €1.500
Overig	20.000	X	€0,15	= €3.000
				€27.000

Bron: Economisch Bureau Amsterdam o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

De resulterende minimale fictieve opdrachtwaarde per woord is beduidend hoger dan de minimumprijs van 10 eurocent per woord waartegen vertaalbureaus kunnen inschrijven voor individuele taalgroepen

In de onderste twee rijen van Tabel 2 is de minimale en maximale fictieve opdrachtwaarde uitgedrukt per woord.* De minimale opdrachtwaarde per woord is, afhankelijk van de aanbesteding, gelijk aan 13 tot 16 eurocent. De maximale opdrachtwaarde per woord bedraagt 19 tot 26 eurocent. Dit betekent dat een vertaalbureau, gemiddeld gezien over alle taalgroepen, een bod dient uit te brengen dat minimaal gelijk is aan 13 tot 16 eurocent. Dit is beduidend hoger dan de minimumprijs van 10 eurocent waartegen kan worden ingeschreven op individuele talen. Het is voor inschrijvers dus mogelijk om voor individuele talen 10 eurocent per woord te bieden, maar dit betekent dat er voor andere talen een hogere prijs per woord moeten worden geboden om gemiddeld op een prijs van minimaal 13 tot 16 cent per woord te komen. De minimale fictieve opdrachtwaarde is bedoeld om te voorkomen dat vertaalbureaus tegen een te geringe marge offren, maar de waarde hiervan is niet consistent met de minimumprijs van 10 cent dat hetzelfde doel dient. De minimumprijs van 10 cent heeft als gevolg hiervan *de facto* geen functie.

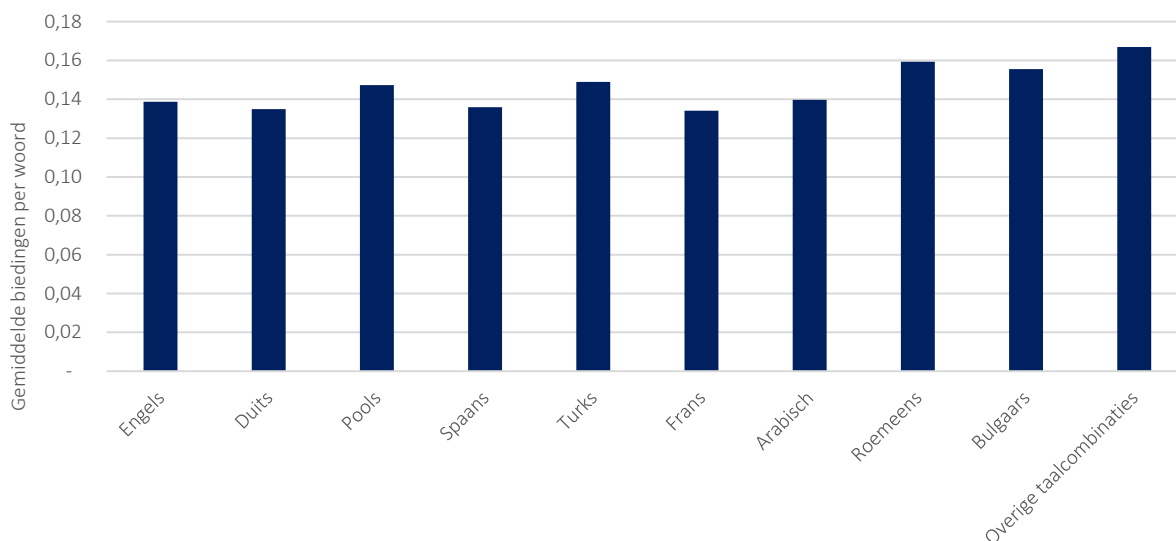
De tarieven voor alle individuele taalgroepen liggen gemiddeld genomen ruim boven de minimumprijs van 10 eurocent per woord

Figuur 4 laat zien wat inschrijvers bij de onderzochte zeven aanbestedingen gemiddeld genomen bieden voor verschillende talen. Een aantal zaken valt op. Ten eerste liggen de tarieven voor alle taalgroepen gemiddeld genomen ruim boven de minimumprijs van 10 eurocent per woord die geldt voor individuele talen. De biedingen voor Westerse talen (Engels, Duits, Spaans, Frans, Pools) bedragen circa 13 tot 15 eurocent per woord. Ook voor Arabisch en Turks is dit het gemiddelde geboden tarief. Voor schaarsere talen zoals Roemeens en Bulgaars

* De minimale (maximale) fictieve opdrachtwaarde per woord is berekend als: $\frac{\text{Minimale (maximale) fictieve opdrachtwaarde}}{\text{Aantal geschatte woorden}}$.

zijn de gemiddelde prijzen iets hoger. Dit geldt ook voor overige taalcombinaties. Gemiddeld genomen zijn de verschillen in tarieven tussen individuele talen niet erg groot.

Figuur 4 De gemiddelde biedingen per woord verschillen niet veel tussen de verschillende talen.

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

Biedingen per woord lopen uiteen tussen vertaalbureaus

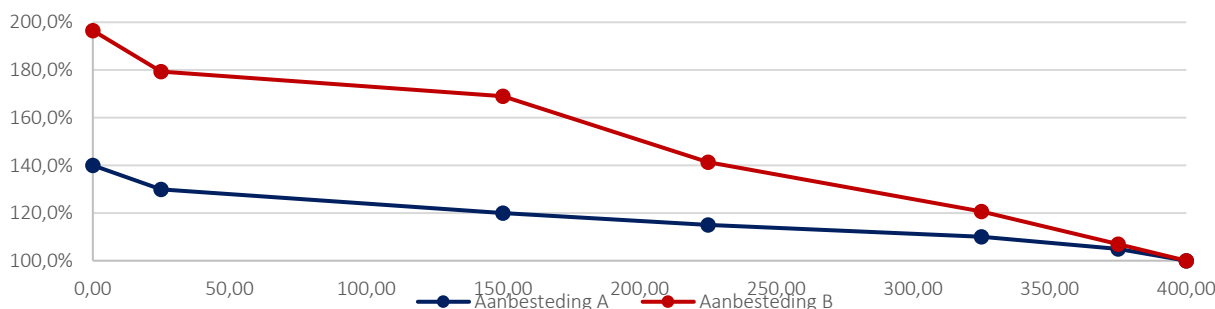
Het biedgedrag loopt uiteen tussen vertaalbureaus. Over het algemeen correspondeert de hoogst geboden prijzen per woord met de meest schaarse talen en de laagst geboden prijs per woord met de minst schaarse talen. De mate waarin vertaalbureaus een hogere prijs bieden voor schaarse talen loopt sterk uiteen. Sommige vertaalbureaus maken in hun biedingen zichtbaar onderscheid tussen schaarse en minder schaarse talen. Andere vertaalbureaus maken dit onderscheid niet. Het is aannemelijk dat de prijs per woord die vertaalbureaus opgeven voor individuele talen, ook doorwerkt in de afspraken die vertaalbureaus maken met individuele vertalers.

Prijsfuncties

De prijsfuncties van de aanbestedingen lopen nonlinear van vierhonderd naar nul punten

In de aanbestedingen van de Rijksoverheid kunnen inschrijvers 400 punten behalen op prijs en 600 punten op kwaliteit. Wanneer inschrijvers een bieding doen die gelijk is aan de minimale fictieve opdrachtwaarde worden 400 punten behaald. Een inschrijving die gelijk is aan de maximale fictieve opdrachtwaarde is goed voor nul punten. Het precieze aantal punten dat een inschrijver behaald hangt af van de prijsfunctie. Bij zes van de zeven aanbestedingen wordt dezelfde prijsfunctie gehanteerd. In de onderstaande analyse wordt deze aangeduid als aanbesteding A. Voor deze aanbestedingen gelden dat de maximale fictieve opdrachtwaarde 140 procent van de minimale fictieve opdrachtwaarde bedraagt. Voor de overige aanbesteding, aangeduid als aanbesteding B, is de maximale fictieve opdrachtwaarde gelijk aan circa 200 procent van de minimale fictieve opdrachtwaarde. Dit is weergegeven in Figuur 5. De prijsfuncties lopen niet geheel lineair van 400 naar nul punten.

Figuur 5 De prijsfuncties van de aanbestedingen zijn niet lineair.

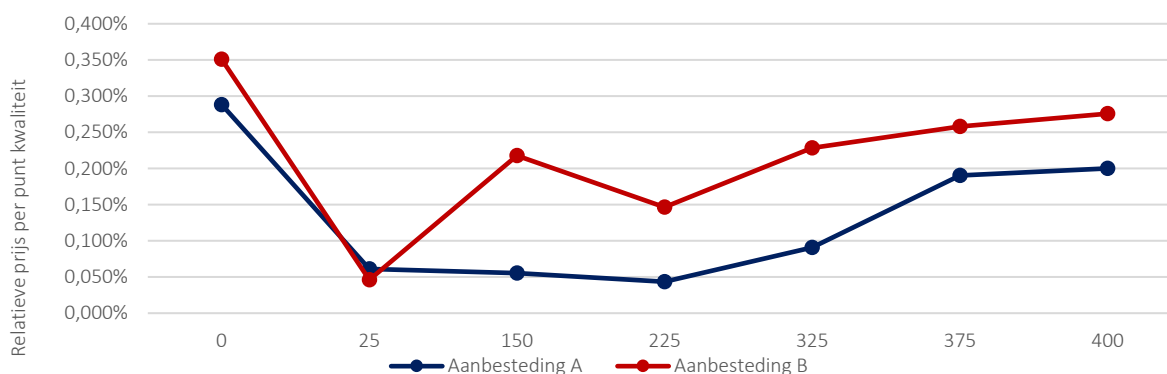
Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV

Bij aanbesteding A weegt de prijs zwaarder mee dan bij aanbesteding B. Wanneer bij aanbesteding B een prijs wordt geboden die gelijk is aan 140 procent van de minimale fictieve opdrachtwaarde, wordt een score van ongeveer 225 punten behaald. Bij aanbesteding A is een dergelijk bod goed voor nul punten.

De relatieve zwaarte waarmee prijs meetelt in de aanbesteding verschilt per 'omslagpunt', wat tot strategisch biedgedrag kan leiden

De prijsfuncties kennen omslagpunten. Dit zijn de punten in de lijngrafieken van Figuur 5. Bij ieder omslagpunt verandert de helling van de prijscurve en daarmee de zwaarte waarmee prijs meetelt in de aanbestedingen. Des te steiler de grafiek wordt, des te minder zwaar prijs meeweegt in de aanbestedingen. De relatieve zwaarte waarmee prijs meetelt in de aanbestedingen is weergegeven in Figuur 6. Figuur 6 geeft weer wat de relatieve prijs is per punt kwaliteit. Een hogere relatieve prijs per punt kwaliteit betekent dat inschrijvers een hoge prijs betalen voor een extra punt. Omdat inschrijvers hier relatief veel moeten zakken voor een extra punt, is het relatief aantrekkelijk om een hoger bod uit te brengen. Een relatief lage prijs per punt kwaliteit betekent dat inschrijvers relatief weinig hoeven te zakken voor een extra punt, en het minder aantrekkelijk is om een hoger bod uit te brengen.

Figuur 6 De relatieve zwaarte waarmee prijs meetelt in de aanbesteding verschilt per omslagpunt (hogere percentage betekent dat prijs minder zwaar meetelt).

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV

Het is voor inschrijvers aantrekkelijk om een bod te doen dat circa 5 tot 10 procent hoger is dan de minimale fictieve opdrachtwaarde

Voor de (identieke) prijscurve van aanbesteding A geldt dat tussen nul en 25 punten, de weging van prijs in zwaarte toeneemt. Tussen de 25 en 225 punten is de relatieve prijs per extra punt laag en weegt de prijs zwaar mee. Vanaf 225 punten neemt de zwaarte waarmee prijs meeweegt af. Met name in het interval 375 tot 400 punten weegt prijs relatief gezien niet zwaar mee. Dit betekent dat inschrijvers hier minder punten verliezen wanneer een hoger bod wordt uitgebracht. Het is voor inschrijvers hierdoor relatief aantrekkelijk om een bod uit te brengen dat 5 procent hoger is dan de minimale fictieve opdrachtwaarde (375 punten), ten opzichte van een bod dat gelijk is aan de minimale fictieve opdrachtwaarde (400 punten). Onder de 375 punten wordt het minder aantrekkelijk om een hoger bod uit te brengen. Vanaf het omslagpunt van 325 punten (110 procent van de minimale fictieve opdrachtwaarde) is het niet aantrekkelijk voor inschrijvers om een hoger bod uit te brengen.

Het bovenstaande impliceert dat door het verloop van de prijscurves, het voor inschrijvers uitnodigend is om een bod uit te brengen dat 5 tot 10 procent hoger is dan de minimale fictieve opdrachtwaarde.

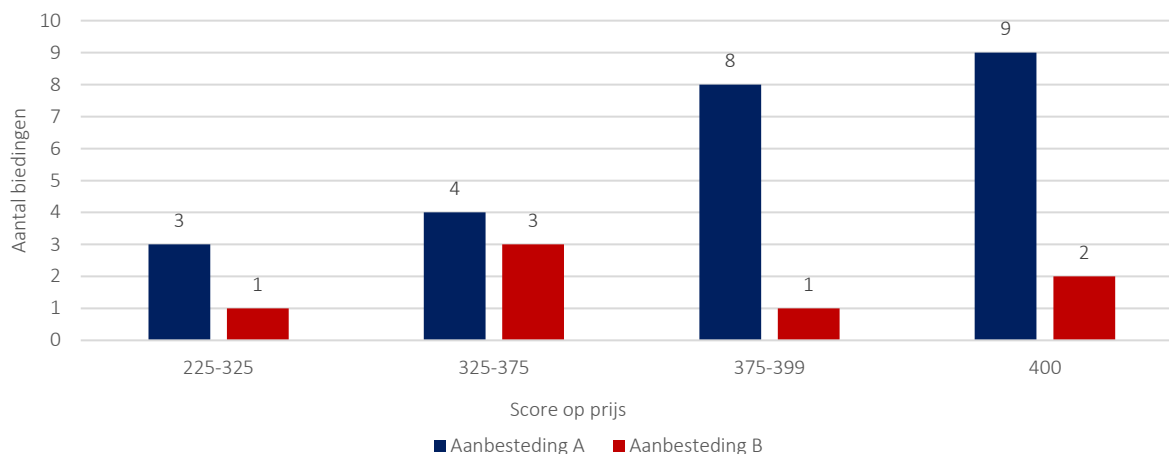
Bij aanbesteding B is het beeld min of meer hetzelfde, alleen daalt de relatieve prijs minder snel vanaf het omslagpunt van 375 punten. Dit betekent dat prijs minder zwaar meetelt en dat het voor inschrijvers bij aanbesteding B relatief gezien aantrekkelijker is om een hoger bod uit te brengen.

Er wordt desondanks sterk op prijs geconcentreerd tussen de verschillende vertaalbureaus

Ondanks dat het voor inschrijvers relatief aantrekkelijk is om een bod uit te brengen dat hoger is dan de minimale fictieve opdrachtwaarde, brengt 35 procent van de inschrijvers een bod uit dat gelijk is aan de minimale fictieve opdrachtwaarde. Dit is een indicatie dat er sterk op prijs wordt geconcentreerd tussen de verschillende vertaalbureaus en dat het 'impliciete' minimumtarief van 13 tot 16 eurocent dat volgt uit de minimale opdrachtwaarde hoger is dan wat vertaalbureaus bereid zijn te bieden. Figuur 7 laat zien dat er bij aanbesteding A veel prijsbiedingen zijn in het interval van 375 tot 399 punten. Dit komt overeen met het beeld uit Figuur 6 dat het voor inschrijvers relatief aantrekkelijk is om binnen deze range in te schrijven. In de

interval van 225 tot 375 punten zijn weinig inschrijvingen, wat overeenkomt met het beeld dat het relatief onaantrekkelijk is voor inschrijvers om binnen dit bereik in te schrijven. Voor aanbesteding B is de mindere mate waarin prijs meeweegt terug te zien in het relatief grote aantal biedingen in het interval van 325 tot 375 punten.

Figuur 7 11 van de 31 inschrijvers hebben een bod uitgebracht dat correspondeert met de minimale fictieve opdrachtwaarde.

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

Vertaalbureaus concurreren bij de aanbestedingen op kwaliteit

Kwaliteit telt voor 60 procent mee in de aanbestedingen en wordt beoordeeld op basis van geformuleerde criteria. De volgende criteria/wensen zijn bij de geanalyseerde aanbestedingen gehanteerd:

- Kwalitatief goede vertalingen binnen de afgesproken levertermijn
- Monitoring en waarborging kwaliteit van de dienstverlening
- Beschrijving en onderbouwing van de werkwijze aan de hand van een casus
- Uitbreiding van het Rbtv register in het aantal Rbtv opgenomen talen en vertalers per taal
- Bijscholen van vertalers (bijvoorbeeld op het gebied van Nederlands strafrecht)

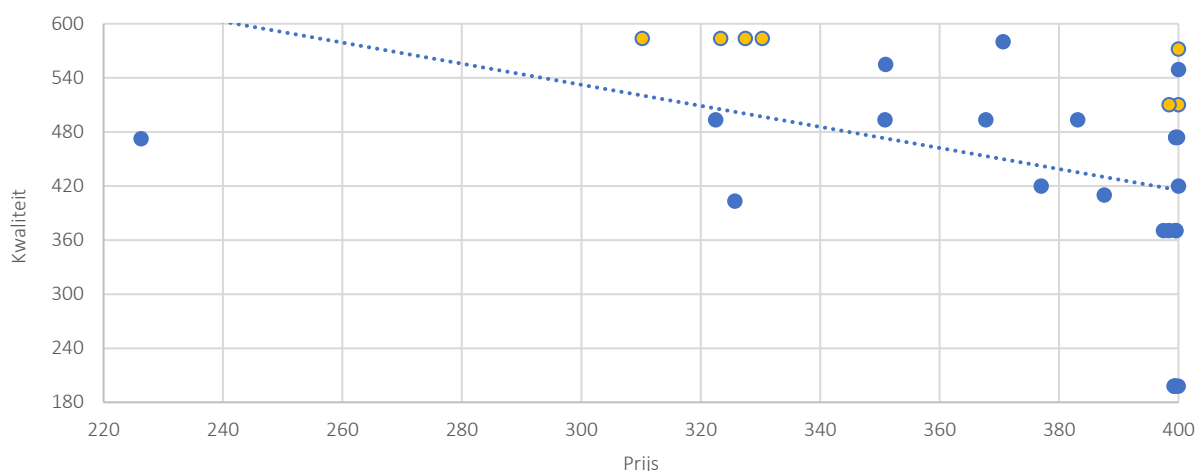
Per aanbesteding is een combinatie van drie van de bovenstaande criteria/wensen opgenomen. De opgenomen criteria en de weging daarvan zijn per aanbesteding verschillend. Inschrijvers kunnen zelf invulling geven aan hoe zij aan de gestelde criteria en wensen willen voldoen. De door inschrijvers gegeven toelichting op de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de criteria wordt al volgt beoordeeld:

• Uitstekend	(100 procent van de maximaal te behalen score)
• Zeer goed	(90 procent van de maximaal te behalen score)
• Ruim voldoende tot goed	(75 procent van de maximaal te behalen score)
• Voldoende	(55 procent van de maximaal te behalen score)
• Matig	(25 procent van de maximaal te behalen score)
• Slecht	(0 procent van de maximaal te behalen score)

Figuur 8 toont het verband tussen prijs en kwaliteit van alle biedingen van de zeven geanalyseerde aanbestedingen. De gele punten zijn de hoogst behaalde totaalscores (prijs en kwaliteit) per aanbesteding. Het behaalde aantal punten op kwaliteit van alle aanbestedingen tezamen varieert tussen de 198 punten (33 procent van de maximaal te behalen score) en de 584 punten (97 procent van de maximaal te behalen score). Veruit de meeste inschrijvers behalen minimaal 370 punten op kwaliteit (62 procent van de maximaal te behalen score). Dit betekent dat het grootste deel van de inschrijvingen met minimaal een voldoende wordt beoordeeld, en dat de variatie in kwaliteitsscores over het algemeen maximaal circa 200 punten bedraagt.

De winnende vertaalbureaus zijn in bijna alle gevallen de inschrijvers met de hoogst behaalde score op kwaliteit. Enkel bij één aanbesteding is dit niet het geval. Figuur 8 laat zien dat er een licht negatief verband is tussen het aantal behaalde punten op kwaliteit en het aantal behaalde punten op prijs. In andere woorden betekent dit dat er een licht positief verband is tussen de geboden prijs en de geboden kwaliteit. Vertaalbureaus die meer kwaliteit bieden, brengen over het algemeen dus ook een hoger bod uit. Vertaalbureaus concurreren daarmee niet alleen op prijs, maar ook op kwaliteit.

Figuur 8 Er is een licht positief verband tussen de geboden prijs en geboden kwaliteit.

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research (2023) o.b.v. aangeleverde gegevens van het ministerie van JenV.

Vertaalbureaus hebben een leveringsplicht

In de aanbestedingsdocumenten van de geanalyseerde aanbestedingen zijn kritische prestatie indicatoren (KPI's) opgenomen om ook na gunning van de opdracht de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening te waarborgen. De KPI's zijn als volgt*:

- KPI 1 – Continuïteit → Leverzekerheid vertalingen
- KPI 2 – Kwaliteit → Minimale leverbetrouwbaarheid (tijdigheid) vertalingen
- KPI 3 – Kwaliteit → Maximum aantal gegronde klachten vertaalopdracht
- KPI 4 – Efficiency → Minimale technische beschikbaarheid van de IT-voorziening
- KPI 5 – Kwaliteit → Minimale inzet Rbtv vertalers

KPI 1 houdt in dat vertaalbureaus contractueel verplicht zijn om voor iedere opdracht een vertaling te leveren. Ook dienen vertaalbureaus vertaalopdrachten aan te leveren binnen een overeengekomen standaard levertijd (KPI 2), dient het aantal gegronde klachten over de kwaliteit van vertalingen beperkt te zijn (KPI 3) en worden er eisen gesteld aan de IT-voorziening (KPI 4) en, afhankelijk van de aanbesteding, aan de inzet van Rbtv vertalers (KPI 5). Wanneer een vertaalbureau niet aan deze eisen voldoet, heeft de opdrachtgever (Rijksoverheid) het recht om de overeenkomst geheel of gedeeltelijk te ontbinden.

Relatie met de centrale onderzoeksvraag

In dit hoofdstuk is het proces van aanbesteden van vertaalopdrachten door de Rijksoverheid in beeld gebracht aan de hand van zeven aanbestedingen. Het proces van aanbesteden is relevant omdat de prijsvorming tussen Rijksoverheid en vertaalbureaus doorwerkt in de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers en daarmee mogelijk de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers in de weg staat.

Het algemene beeld is dat het proces van concurrentie in de aanbestedingen goed functioneert en dat dit de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers niet in de weg staat. Wel wordt een aantal suggesties gedaan die de marktwerking bij aanbestedingen bevorderen. Voor alle taalgroepen geldt dat de geboden prijzen door vertaalbureaus van circa 14 tot 17 eurocent per woord, ruim boven het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord liggen. Deze geboden tarieven omvatten de integrale dienstverlening van vertaalbureaus, en niet alleen de vergoeding voor de vertaler. Het verschil tussen deze geboden tarieven en het minimumtarief van 7,9 eurocent, is de ruimte voor vertaalbureaus om – na aftrek van de kosten van inkoop van vertaaldiensten van vertalers – de eigen kosten goed te maken en een nettomarge te realiseren.

In de aanbestedingen hanteert de Rijksoverheid een minimumtarief van 10 eurocent per woord voor vertaalbureaus. Daarnaast geldt bij aanbestedingen de fictieve opdrachtwaarde die ervoor zorgt dat vertaalbureaus *de facto* niet lager kunnen bieden dan een over alle talen gemiddeld tarief van 13 tot 16 eurocent per woord. Enerzijds geeft dit een extra waarborg tegen te lage biedingen en tegen druk op de tarieven die vertaalbureaus met vertalers overeenkomen. Anderzijds impliceert dit een extra, impliciete inperking van de vrije prijsvorming

* KPI 5 wordt niet bij alle geanalyseerde aanbestedingen gehanteerd.

Prijsvorming bij aanbestedingen

bovenop het reeds bestaande minimumtarief van 7,9 eurocent per woord voor vertalers en bovenop het in de aanbestedingen toegepaste minimumtarief van 10 eurocent per woord voor vertaalbureaus. Ondanks de verzwakte prikkel in de prijsfuncties om minimale prijzen te bieden en het relatief beperkte gewicht van de prijs in de beoordelingssystematiek, bieden vertaalbureaus veelal het minimale bedrag van 13 tot 16 eurocent per woord. Dit is een aanwijzing dat de tarieven die in de aanbestedingen tot stand komen, hoger zijn dan de tarieven die vertaalbureaus bereid zijn te bieden. Omdat bij aanbestedingen het risico op te lage biedingen beperkt is, kan overwogen worden de waarborgen tegen te lage biedingen los te laten, ter bevordering van de marktwerking

4. Prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers

In dit hoofdstuk staat de tariefvorming tussen vertaalbureaus en vertalers centraal. Om tot inzichten te komen is gesproken met betrokkenen vanuit het ministerie van JenV, met meerdere vertaalbureaus die actief zijn op de overheidsmarkt voor vertaalopdrachten en met vertegenwoordigers van (brancheverenigingen van) vertalers. Daarnaast is op basis van een beknopte gegevens-uitvraag bij een aantal vertaalbureaus een globaal beeld verkregen van de tarieven die vertaalbureaus per taalgroep met vertalers overeenkomen. Een integraal kwantitatief beeld is momenteel niet te maken omdat het ministerie van JenV pas recent de feitelijk onderhandelde tarieven tussen vertaalbureaus en vertalers krijgt aangeleverd. Dergelijke monitoringsinformatie kan in de (nabije) toekomst het beeld dat uit het voorliggende onderzoek naar voren komt nader onderbouwen.

Over de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers zijn weinig gegevens beschikbaar. Hoewel er een groot aantal vertaalbureaus actief is, richt slechts een klein deel hiervan zich op de overheidsmarkt. Reden hiervoor is dat de overheidsvraag grotendeels bestaat uit vertaalopdrachten voor niet-westerse talen, die door een groot deel van de bureaus niet worden geboden. Het gevolg is dat over het algemeen slechts vier tot vijf marktpartijen zich inschrijven op aanbestedingen van de overheid.⁴

Vóór de invoering van het uniforme minimumtarief van 7,9 eurocent per woord in 2020, gold er voor vertalers een vast tarief per regel. Voor Engels, Duits en Frans was dit tarief 0,79 euro per regel, voor andere veel beheerste Europese talen 1,20 euro per regel, voor overige Europese talen en veel beheerste niet-Europese talen 1,51 euro per regel en voor overige niet-Europese talen 1,69 euro per regel. Met de invoering van het minimum woordtarief is deze differentiatie naar taalgroepen komen te vervallen. Individuele vertalers kunnen in de onderhandelingen met vertaalbureaus sindsdien een opslag boven het minimumtarief afspreken, bijvoorbeeld op basis van kwaliteit, ervaring of de schaarste aan vertalers voor de betreffende taal.

Terwijl er een minimumtarief 7,9 eurocent per woord geldt en bekend is welke tarieven vertaalbureaus bieden bij aanbestedingen, is er geen systematisch overzicht beschikbaar van de feitelijke tarieven die vertaalbureaus met vertalers overeenkomen. De minimumtarieven voor vertalers komen zijdelings voor in de zogeheten DFA-bijlage bij de aanbestedingen, maar de feitelijk betaalde tarieven zijn niet bekend bij de opdrachtgever (kantonorganisaties).

Kerncijfers Vertaalbureaus en tolken

Deze paragraaf presenteert cijfers die dienen als achtergrond voor de markt voor vertaaldiensten.

Openbaar beschikbare data over aantallen zelfstandigen en hun inkomens* gaan vaak over de bedrijfstak als geheel, waarbij de laagste uitsplitsing de '4e digit' van de SBI 2008 is. In het geval van vertaaldiensten is dit '7430 Vertaalbureaus en tolken', waar de vertaalmarkt en tolkmarkt samen worden genomen. Aangezien deze markten wezenlijk van elkaar verschillen, zijn deze cijfers niet zonder meer representatief voor de vertaalmarkt. Het algemene beeld uit de CBS-cijfers is van een gestaag groeiende en bedrijfsmatig gezonde bedrijfstak. Er zijn geen aanwijzingen voor een kaasslag en evenmin voor een sterke consolidatie.

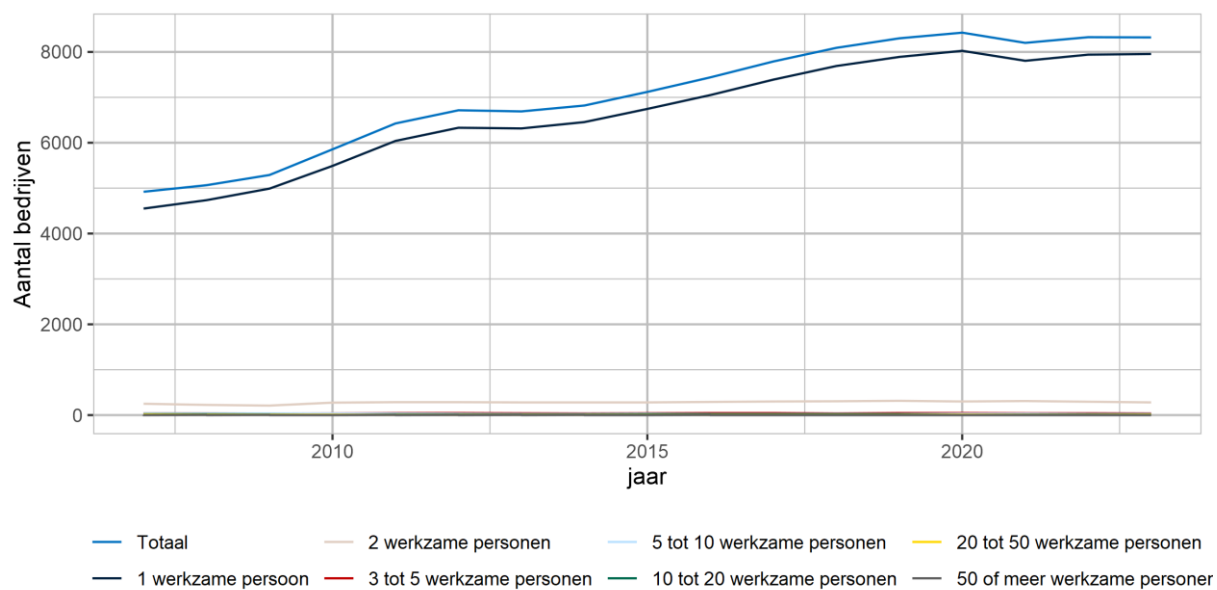
Het aantal bedrijven binnen de SBI-sector 'Vertaalbureaus en tolken' is tussen 2007 en 2023 sterk gestegen (afgezien van de daling in de Covid-19 jaren 2020 en 2021) – zie Figuur 9. In de sector zijn vooral bedrijven actief met één werkzame persoon (ZZP'ers).

Het aantal faillissementen in de sector ligt laag – zie Figuur 10. Overigens kan dit ook verklaard worden uit het feit dat het een bedrijfstak is in de dienstesector zonder hoge vaste kosten of voorraadbeheer, waardoor er ook zonder faillissementen uittreding kan plaatsvinden.

Tussen 2010 en 2018 is het aantal ZZP'ers in de sector sterk gestegen, en de inkomens van deze ZZP'ers is in dezelfde periode in vergelijkbare lijn gestegen – zie Figuur 11.

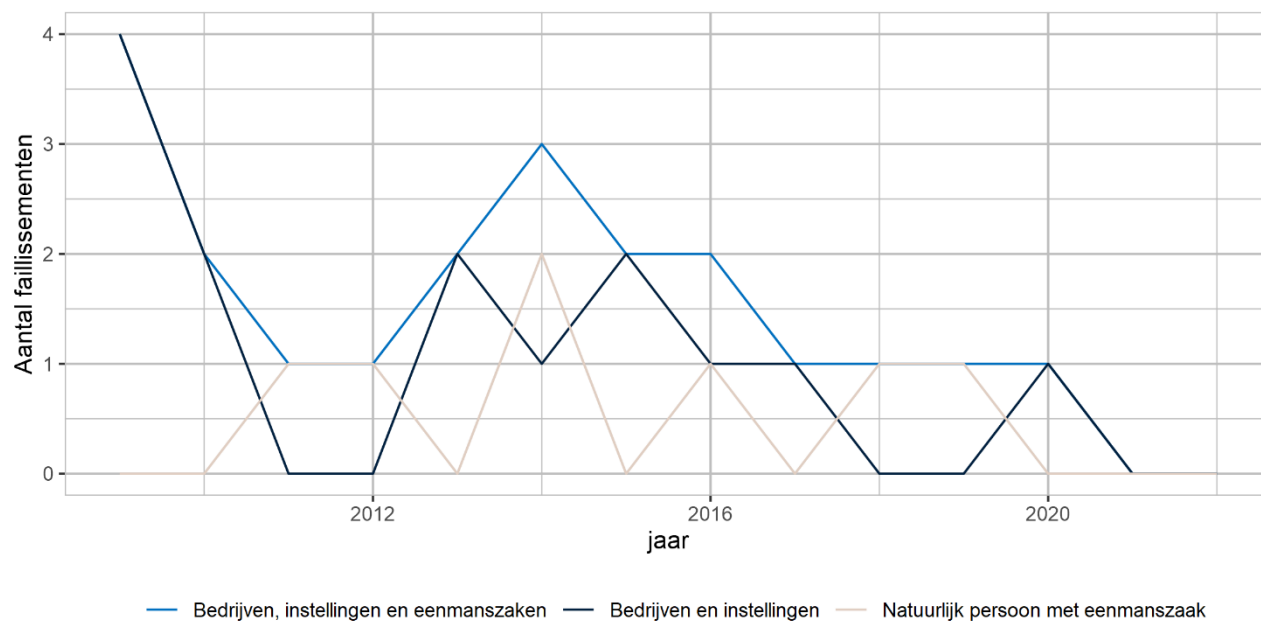
* Onder andere CBS Statline tabel 'Zelfstandigen; inkomen, vermogen, bedrijfstak': <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/data-set/84467NED/table?ts=1684746337321>.

Figuur 9 Aantal bedrijven naar grootteklasse in SBI-sector 'Vertaalbureaus en tolken'.

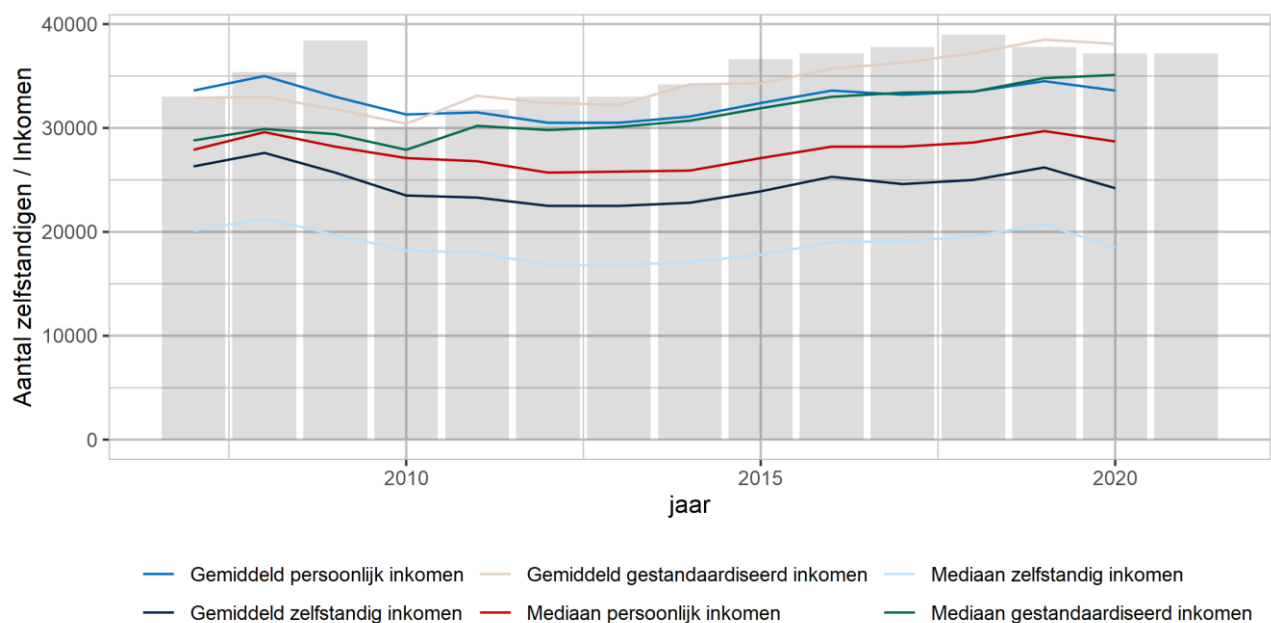
Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research o.b.v. CBS⁵.

Figuur 10 Aantal faillissementen in SBI-sector 'Vertaalbureaus en tolken'

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research o.b.v. CBS⁶

Figuur 11 Aantal zelfstandigen en hun inkomen in SBI-sector 'Vertaalbureaus en tolken'.

Bron: Economisch Bureau Amsterdam & Atlas Research o.b.v. CBS⁷.

De rol van marktwerking

Vraag en aanbod bepalen in grote mate de tarieven die tot stand komen op de publieke vertaalmarkt. Met name schaarste is bepalend voor de hoogte van het feitelijk onderhandelde tarief van vertalers. Daarnaast spelen de kwaliteit van vertalingen en de registratie in het Rbtv-register een rol. Boven op de tarieven die tot stand komen worden toeslagen gerekend in geval van spoed-, avond- en/of weekendopdrachten.

Schaarste

Vanuit de economische theorie valt te verwachten dat de tarieven van vertalers hoger liggen bij talen waar het aantal vertalers laag is en het aantal opdrachten hoog. Dit wordt bevestigd in de gesprekken met vertaalbureaus, die aangeven dat de bereidheid om voor gegeven tarieven opdrachten te accepteren verschilt per taal(groep). Over het algemeen vragen vertalers in schaarse talencombinaties hogere tarieven. Vertaalbureaus geven aan dat tarieven in gangbare talen zoals Engels, Frans of Duits variëren tussen 8 en 13 cent, terwijl in zeldzamere talen tarieven tussen 27 en 35 cent genoemd worden. Hierbij wordt aangegeven dat schaarste belangrijker is dan de taalgroep. Zo kunnen ook de tarieven bij Engelse vertalingen hoger komen te liggen wanneer er veel concurrentie is vanuit de commerciële markt. Dit is deels terug te zien in de tarieven die vertaalbureaus bieden bij aanbestedingen – zie Figuur 5. Vertaalbureaus die in aanbestedingen een brede range aan tarieven bieden, maken veel onderscheid op basis van taalgroep, hoogstwaarschijnlijk door verschillen in tarieven van vertalers. In de vreemdelingenketen spelen geopolitieke invloeden een belangrijke rol bij de vraag naar verschillende talen, met name als gevolg van vluchtelingenstromen, waardoor de vraag ten opzichte van het aanbod van met name niet-Westerse talen sterk kan veranderen in de tijd. Wanneer de vraag naar een bepaalde talencombinatie plotseling sterk stijgt, stijgen ook de tarieven in deze talen.

Niet alleen schaarste op basis van taalgroep speelt een rol. Ook specialisatie heeft een opwaarts effect op de prijs. Vertalers die relatief ingewikkelde juridische of medische teksten kunnen vertalen, kunnen ook hogere tarieven vragen. Ook hier geldt dat de schaarste zorgt voor de hogere tarieven. Zo beschouwd doet de markt zijn werk en heeft het loslaten van de vaste tarieven daaraan bijgedragen.

Gesprekken met vertegenwoordigers van vertalers geven echter een ander beeld. Zij geven aan dat vertalers vaak rond het minimumtarief van 7,9 eurocent betaald krijgen. Bij gebrek aan inzicht in de feitelijk uitbetaalde tarieven, is het in dit onderzoek niet mogelijk exact vaststellen in hoeverre schaarste daadwerkelijk een rol speelt in de hoogte van tarieven van vertalers. Met de recent ingevoerde verplichting in aanbestedingen om te rapporteren over de tarieven die vertaalbureaus overeenkomen met vertalers, is een belangrijke stap gezet om beter zicht te krijgen op de werking van het minimumtarief en de effecten van vrije prijsvorming boven dit tarief.

Kwaliteit

De kwaliteit van de vertaling is eveneens van belang voor de prijsvorming. Om kwaliteit te kunnen contracteren moet het in economische termen zowel observeerbaar (voor de opdrachtgever zelf vast te stellen) als verifieerbaar (door onafhankelijke derden, bijvoorbeeld in rechtszaken, vast te stellen) zijn. De kosten om kwaliteit te verifiëren zijn doorgaans veel hoger dan om kwaliteit te observeren. Net als in bijvoorbeeld de zorg is het meten en vaststellen van kwaliteit van complexe en hoogwaardige diensten geen sinecure. Een vertaalbureau geeft aan een substantieel deel (circa tien tot vijftien procent van de kosten) kwijt te zijn aan revisie (controle door een tweede vertaler). De hoogte van deze revisiekosten is afhankelijk van de taal. Bij gebruikelijke talen kan dit bijvoorbeeld 2 eurocent per woord zijn, terwijl revisiekosten bij minder voorkomende talen circa 5 à 6 eurocent per woord kunnen bedragen.

Hoewel revisie kostbaar is, weegt de kwaliteitsimpuls op tegen de kosten en wordt in de aanbestedingen een ISO17100-certificering vereist. In deze ISO-certificering is opgenomen dat de aanbieder (het vertaalbureau) ervoor zorgt dat de inhoud van de doeltaal wordt herzien door een revisor (die een ander persoon is dan de vertaler). Bij enkele aanbestedingen in de strafketen is de ISO17100-certificering geen vereiste. Niet in alle gevallen is de kwaliteit van het door de vertalers geleverde werk door een vertaalbureau (goed) te controleren. Dit speelt bijvoorbeeld bij enkele percelen in de strafketen, waar vanwege privacy-vereisten vertaalbureaus de vertalingen niet te zien krijgen en er geen revisie wordt uitgevoerd wanneer de vertaler in het Rbtv-register is opgenomen. Bij opdrachten waar revisie wel wordt uitgevoerd, is dit een manier waarop kwaliteit van een vertaler bekend wordt bij een vertaalbureau. Een revisor ontvangt een lager tarief dan een vertaler, en voor een revisor is het niet rendabel wanneer een vertaler slechte kwaliteit heeft geleverd en de revisor voor een laag tarief relatief veel werk moet verrichten, namelijk het verbeteren van veel fouten in de vertaling. In deze gevallen kan een revisor aangeven met bepaalde vertalers niet meer te willen samenwerken, en komt op die wijze aan het licht dat de kwaliteit van de vertaler onvoldoende is.

Wanneer revisie niet wordt uitgevoerd, kan kwaliteit alleen worden beoordeeld wanneer opdrachtgevers aangeven dat er fouten zijn gemaakt. Met name in talen die meer mensen beheersen, zoals het Engels, worden fouten in vertalingen ontdekt. Alleen diegenen die de vertaling te zien krijgen én de taal beheersen kunnen aangeven wanneer fouten gemaakt worden. Bij opdrachten met strenge privacy vereisten, zoals enkele opdrachten in de strafketen, is het aantal personen dat een vertaling ziet, en daarmee de kans dat een fout ontdekt wordt, kleiner. In de praktijk blijkt dat er weinig fouten door opdrachtgevers worden gemeld bij vertaalbureaus.

Rbtv-registratie

Opname van een vertaler in het Rbtv-register kan eveneens van invloed zijn op de hoogte van het tarief. Doordat registratie in het Rbtv-register een ondergrens van kwaliteit aangeeft (de vertaler heeft aan eisen voldaan omtrent het taalniveau en vertaalvaardigheden om opgenomen te worden), weet de opdrachtgever wat het minimale niveau van de vertaler is. In de paragraaf "Kwaliteitsvorming op de publieke vertaalmarkt" wordt verder toegelicht hoe dit in prijsvorming mee kan spelen. Uit zowel de gesprekken met vertaalbureaus als vertegenwoordigers van vertalers blijkt echter dat de Rbtv-registratie weinig invloed heeft op de tarieven in de publieke markt. Hoewel over het algemeen een toeslag wordt gerekend voor Rbtv-registratie, is dit effect in de private markt groter. De geïnterviewde vertaalbureaus geven aan op verschillende manieren met Rbtv-registratie om te gaan. De een geeft aan zowel op de publieke als private markt voornamelijk beëdigde opdrachten uit te voeren, waar premies voor Rbtv-registratie hoger liggen in de private markt dan in de publieke markt. Een ander geeft aan dat vanwege hoge kosten voor individuele vertalers voor de registratie (o.a. in investering in opleidingen en cursussen) en de lage baten die hier tegenover staan, veel vertalers waar zij mee werken ervoor kiezen hun registratie te laten verlopen. Dit vertaalbureau geeft dan ook aan opdrachten voor Rbtv-afnameplichtige opdrachtgevers zo veel mogelijk te mijden. Weer een ander geeft aan Rbtv-registratie als kwaliteitsmaatstaf aan te houden en hier in de tarieven aan vertalers rekening mee te houden. Kortom, de Rbtv-registratie lijkt in meer of mindere mate invloed te hebben op tarieven van vertalers, maar niet in alle gevallen op te wegen tegen de kosten.

Productiviteitswinst door machinevertalingen

De tariefregulering biedt geen mogelijkheid aan vertaalbureaus om rekening te houden met de productiviteitswinsten die vertalers kunnen realiseren als gevolg van machinevertalingen in combinatie met eindredactie. Met machinevertalingen zouden aanzienlijk meer woorden per uur kunnen worden vertaald. Er zijn voorbeelden in het commerciële deel van de markt van vertalingen met machinevertalingen (naar bijvoorbeeld het Engels) waarbij wordt gecontracteerd op basis van een uurtarief dat omgerekend een aanzienlijk lager woordtarief impliceert dan het wettelijk minimumtarief.

Productiviteitswinsten door machinevertalingen zijn er vooral bij Westerse talen of andere talen met voldoende schriftelijke teksten (zoals bijvoorbeeld de volledige EU-wetgeving die in 24 talen beschikbaar is) waarop vertaalprogramma's getraind kunnen worden. Bij veel niet-Westerse vertalingen (die met name in de straf- en vreemdelingenketen zijn oververtegenwoordigd) zijn er weinig formele teksten beschikbaar en spelen machinevertalingen (vooralsnog) minder een rol. In gesprekken met zowel vertaalbureaus als vertegenwoordigers van vertalers wordt aangegeven dat in de publieke markt de mogelijkheden om gebruik te maken van machinevertalingen beperkt zijn. Met name de kenmerken van de bronteksten, zoals levering in minder goed door vertaalmachines te verwerken PDF- of JPEG-formaat en het bevatten van spreektaal, jargon en/of afkortingen, zorgen ervoor dat machinevertaling in deze markt op dit moment nog een beperkte rol speelt.

Wel blijkt uit gesprekken met brancheverenigingen en vertaalbureaus dat het gebruik van door vertaalervaring opgebouwde vertaalgeheugens en tools in meer of mindere mate toepasbaar is in de publieke vertaalmarkt. Zowel vertalers als vertaalbureaus bouwen een database op met woorden en zinnen die op een bepaalde wijze vertaald dienen te worden. Deze vertaling hangt af van de context. Bij opdrachtgevers waar veel gebruik wordt gemaakt van repetitieve teksten, zal het gebruik van een vertaalgeheugen een betere match opleveren dan wanneer teksten vaak verschillen. Hoe groter de match, hoe minder werk het is om een tekst te vertalen. De hoeveelheid data dat voor een bepaalde taal in het vertaalgeheugen beschikbaar is en het bestandstype waarin de brontaal wordt aangeleverd is hierbij van belang; veel vertaalgeheugens kunnen niet of lastig omgaan met PDF-bestanden. In hoeverre er gebruik wordt gemaakt van vertaalgeheugens hangt in de publieke markt op dit moment voornamelijk af van de wensen van de opdrachtgever. Het gebruik van vertaalgeheugens zou juist de moeilijkheidsgraad van de vertalingen met veel jargon omlaag kunnen brengen, doordat woorden en uitdrukkingen kunnen worden opgeslagen in de database. Dit zorgt ervoor dat naarmate het vertaalgeheugen wordt uitgebreid, de kans op fouten in de vertaling daalt.

Productiviteitswinsten als gevolg van technologische ontwikkelingen in de vertaalmarkt zorgen bij een tarief per woord voor hogere vergoedingen voor vertalers. Doordat productiviteitswinst sterk afhangt van de taalgroep, opdrachtgever en type vertaling, kunnen technologische ontwikkelingen tot grote inkomensverschillen tussen vertalers leiden. Dit roept de vraag op of de waarin technologie kan worden gebruikt bij een vertaalopdracht, kan worden opgenomen in de vaststelling van (minimum)tarieven voor vertalers.

Een minimum uurtarief (dat geldt voor tolken) is robuust tegen productiviteitswinsten als gevolg van technologische ontwikkelingen. Hierbij wordt immers per uur uitbetaald, onafhankelijk van de hoeveelheid werk dat is verzet. Een uurtarief is echter niet gebruikelijk in de vertaalmarkt, omdat het hierbij lastig is om objectief vast te stellen hoeveel tijd een vertaler kwijt is aan een te vertalen tekst. Voor het objectief vaststellen van een vergoeding wordt bij vertaalopdrachten al snel gekeken naar de lengte van een tekst (per woord, regel, teken of pagina).

In de commerciële markt worden vertaalgeheugens al veelvuldig ingezet. Ook hier verschilt de mate waarin productiviteitswinsten worden geboekt sterk tussen vertaalopdrachten. In de commerciële sector wordt over het algemeen een standaardtarief per woord gehanteerd en worden vervolgens kortingen gegeven op basis van de mate waarin vertaalgeheugens gebruikt kunnen worden bij de specifieke vertaalopdracht. Daarnaast brengen vertaalbureaus en vertalers toeslagen in rekening op basis van de moeilijkheidsgraad van de tekst (aantal technische termen en wijze waarop de brontekst wordt aangeleverd).

De rol van de overheid

Minimumtarieven

De beleidsgedachte achter de omslag van vaste naar minimumtarieven in combinatie met aanbestedingen aan vertaalbureaus was dat de vertaalbureaus en zelfstandig ondernemende vertalers in onderlinge afstemming tot redelijke vergoedingen kunnen komen, afhankelijk van vraag, aanbod en expertise. De huidige minimumtarieven waren tot 2020 nog vaste tarieven bij strafzaken (als bepaald in het Btis), terwijl bij andere ministeries de tarieven niet vastlagen. Nadat alle ministeries hetzelfde minimumtarief gingen hanteren, konden bij strafzaken hogere tarieven worden vastgesteld dan het eerdere vaste tarief, en konden andere ministeries niet meer onder dit minimumtarief inkopen. Dit heeft voor vertalers niet in alle gevallen positief uitgepakt, bijvoorbeeld bij opdrachten voor ministeries die voorheen hogere, eigen minimumtarieven hanteerden dan het huidige generieke minimumtarief van 7,9 eurocent per woord.

Uit de gegevens-uitvraag die is uitgezet bij enkele vertaalbureaus komt naar dat de tarieven die vertaalbureaus met vertalers overeenkomen, over het algemeen boven het minimumtarief van 7,9 eurocent per woord liggen. Een enkel vertaalbureau geeft aan dat het tarief voor basistalen circa 8 eurocent bedraagt. Bij andere

vertaalbureaus bedraagt het tarief voor basistalen circa 9 tot 13 eurocent. Voor andere taalgroepen zijn door de vertaalbureaus hogere tarieven opgegeven.

De interviews met vertegenwoordigers van vertalers geven een ander beeld. Zij geven aan dat vertaalbureaus het minimumtarief van 7,9 eurocent als richtprijs hanteren en dat de tarieven veelal rond dit minimumtarief liggen. Vanwege het ontbreken van systematisch cijfermatig inzicht in de uitbetaalde tarieven kan niet met zekerheid uitspraken worden gedaan over de daadwerkelijke tarieven die tot stand komen in de markt.

Aanbestedingen

Het aanbestedingsproces speelt op meerdere manieren mee in de tarieven van vertalers. Zo wordt in het aanbestedingsproces een range voor de fictieve opdrachtwaarde bepaald waarbinnen vertaalbureaus mogen inschrijven en waaruit een tarief volgt. Met het tarief dat het vertaalbureau ontvangt wordt de vertaler, in veel gevallen de revisor, en overhead betaald. Wat overblijft is de marge voor het vertaalbureau. Gegeven de kwaliteit neemt de kans dat een vertaalbureau de aanbesteding wint af naarmate een hogere prijs wordt geboden. Over het algemeen bieden vertaalbureaus daarom een prijs die op of net boven de minimale fictieve opdrachtwaarde ligt (zie Figuur 8). Deze prijsconcurrentie bij aanbestedingen kan zijn weerslag hebben op de prijsvorming tussen vertaalbureaus en vertalers, resulterend in scherpe tarieven voor vertalers. Er wordt echter ook op kwaliteit geconcentreerd tussen vertaalbureaus, en in lang niet alle gevallen wint het vertaalbureau dat de laagste prijs biedt (zie Figuur 9). Daarnaast hebben vertaalbureaus een leveringsplicht en kan het verlagen van de tarieven voor vertalers ervoor zorgen dat er onvoldoende vertalers bereid zijn om vertaalopdrachten uit te voeren.

Uit de gegevens over de tarieven van vertalers die zijn aangeleverd door vertaalbureaus blijkt dat er inderdaad een verband is tussen de tarieven die tot stand komen bij de aanbestedingen en de tarieven die tot stand komen tussen vertaalbureau en vertaler. Vertaalbureaus die in de aanbestedingen hogere prijzen bieden, geven aan vertalers (ver) boven het minimumtarief te betalen. Vertaalbureaus die minimale prijzen bieden, betalen vertalers op of net boven het minimumtarief. Daarnaast blijkt dat uit de aangeleverde gegevens dat vertaalbureaus die in de aanbestedingen groter onderscheid maken in de tarieven per taalgroep, ook groter onderscheid maken in de tarieven die zij overeenkomen met verschillende type vertalers. Bij vertaalbureaus die weinig onderscheid maken in de tarieven tussen taalgroepen liggen de tarieven voor vertalers per taalgroep ook dicht bij elkaar.

Marktvorm

Het aantal vertaalbureaus dat inschrijft op overheidsaanbestedingen neemt af, onder andere door overnames. De publieke vertaalmarkt begint de vorm van een oligopolie aan te nemen. Zo geven meerdere vertaalbureaus aan dat de toetredingsdrempel hoog is door de hoge eisen die gesteld worden aan onder andere IT-beveiliging en privacyregels. De hoge toetredingsdrempel, het beperkt aantal aanbieders (de vertaalbureaus), en het relatief homogene product (vertalingen), zijn kenmerkend voor een oligopolistische markt. Kenmerkend in dit markttype is de prijsvorming. Waar in een perfect competitieve markt vraag en aanbod de prijs en de afzet bepalen, en in een monopolistische markt de prijs uitkomt op het punt waar marginale winst gelijk is aan marginale kosten, hangt de prijs in een oligopolie af van het concurrerend gedrag van de aanbieders.⁸

In een markt zoals de vertaalmarkt, waar de kwantiteit bepaald wordt door de opdrachtgever, concurreren de vertaalbureaus op prijs. Uitgaand van een homogeen product (de vertaling wordt door ieder bureau hetzelfde uitgevoerd), zal de opdrachtgever kiezen voor de laagste prijs. Elk bureau zal dan een tarief hanteren dat gelijk is aan de marginale kosten. Immers: bij een lagere prijs zal het bureau verlies leiden wanneer de opdracht wordt gewonnen, en bij een hogere prijs lopen ze de kans de opdracht mis te lopen en niks te verdienen. Twee factoren zorgen ervoor dat dit scenario niet helemaal realistisch is. Ten eerste is het product niet volledig homogeen. De ene vertaling is de andere niet, en een bureau kan zich onderscheiden door betere kwaliteit te leveren. In hoeverre dit een rol speelt in de prijsvorming wordt besproken in de paragraaf "Kwaliteitsvorming in de publieke vertaalmarkt". Ten tweede heeft niet ieder bedrijf dezelfde kosten, en zijn deze kosten niet van elkaar bekend. Door de marginale kosten omlaag te krijgen, kan een bedrijf winst maken in een oligopolie.

Bij sommige vertaalbureaus leeft het idee dat de kosten van revisie door de opdrachtgever worden onderschat. De range waarbinnen vertaalbureaus bij de aanbestedingen kunnen inschrijven biedt volgens de vertaalbureaus beperkte ruimte om een revisor van te kunnen betalen. Ook zou er een gebrek aan controle zijn of revisie daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Dit gebrek aan controle, mocht dit inderdaad het geval zijn, zou van invloed kunnen zijn op de tarieven, doordat vertaalbureaus die geen revisie laten doen lager zouden kunnen inschrijven. Andere bureaus moeten hier dan vervolgens in mee om concurrerend te blijven, wat van invloed is op de kwaliteit van de dienstverlening. De volgende paragraaf gaat over de kwaliteit in de publieke vertaalmarkt.

Het onderdeel van de publieke vertaalmarkt dat zich afspeelt tussen vertaalbureaus en vertalers, kenmerkt zich als oligopsonie. Wanneer een aanbieder (vertaler) weinig keuze heeft in afnemers (vertaalbureaus), verliest de aanbieder marktmacht en zal de afnemer de prijs bepalen. In de publieke vertaalmarkt is dit het geval wanneer aanbieders niet genoeg opdrachten in de commerciële markt kunnen krijgen. Dit is veelal het geval bij niet-Europese talen.

Kwaliteitsvorming op de publieke vertaalmarkt

Wat is kwaliteit?

Kwaliteit omvat de producteigenschappen die geen prijs en hoeveelheid uitdrukken. Vaak wordt dit vervolgens nog opgesplitst in kwaliteit en diversiteit, waarbij onder diversiteit die eigenschappen vallen waar consumenten geen unanieme voorkeur hebben en onder kwaliteit die eigenschappen waar unanieme consumentenvoorkeur bestaat (meer is beter).⁹ Kwaliteit is niet eenzijdig en bevat meerdere aspecten. Zo valt bij vertalen het serviceniveau onder kwaliteit (wordt een vertaling geleverd volgens afspraak en is de levering op tijd), maar ook het vertaalniveau en -nauwkeurigheid vallen hieronder. Een vertaling moet weergeven wat de bedoeling van een tekst is, een letterlijke of woordelijke vertaling kan misleidend zijn. SEO onderscheidt de volgende aspecten als van belang voor het leveren van een goede kwaliteit bij tolkdiensten¹⁰:

- Talenkennis in twee talen;
- Tolkvaardigheden (waaronder ook houding);
- Inspanning tijdens de dienstverlening;
- Voor de tolk externe factoren (zoals verstaanbaarheid, accent en taalgebruik gesprekspartners); en
- Overige belangen van de tolk

Deze aspecten zijn te vertalen naar de volgende aspecten van belang bij een goede kwaliteit bij vertaaldiensten:

- Talenkennis in twee talen;
- Vertaalvaardigheden;
- Inspanning tijdens de dienstverlening;
- Voor de vertaler externe factoren (zoals het bestandstype van brontekst en hoeveelheid gebruikt jargon en/of afkortingen in de brontekst);
- Overige belangen van de vertaler

In talenkennis en vaardigheden kan men investeren, en deze kennis en vaardigheden verschillen tussen vertalers, maar niet tussen opdrachten van een vertaler. De geleverde inspanning van de vertaler, daarentegen, kan variëren tussen opdrachten van een en dezelfde vertaler.

Invloed van de markt op kwaliteit

In de vertaalmarkt zijn een aantal belangrijke spelers:

- De eindconsument: dit is de persoon die gebruik maakt van de vertaling, veelal verdachten, getuigen en asielzoekers;
- De betalende partij: dit is de overheidsdienst die de vertaling afneemt namens de eindconsument;
- De intermediair: dit is het vertaalbureau dat die de rol als aanbieder heeft ten opzichte van de betalende partij en eindconsument en de rol als afnemer heeft ten opzichte van de vertaler;
- De aanbieder: dit is de vertaler die de vertaling aanbiedt aan de eindconsument.

In feite levert de vertaler rechtstreeks een dienst aan de eindconsument, en loopt de betaling hiervan via de betalende overheidsdienst en het vertaalbureau. Of de vertaling van goede kwaliteit is, is direct van belang voor de eindconsument, en indirect is het van publiek belang. Vertaaldiensten worden namelijk ingezet om publieke belangen op andere gebieden te borgen, zoals effectieve rechtsbescherming, veiligheid, gezondheidszorg en de opvang van asielzoekers. Een gebrek aan vertalers (en tolken) kan uitmonden in toenemende wachttijden, heen en weer zenden van verdachten, volle asielzoekerscentra enzovoort.¹¹ Een gebrek aan kwaliteit kan afbreuk doen aan deze publieke belangen. In mindere mate dan voor de 'eindconsument' is ook voor de betalende partij de kwaliteit direct van belang. Wanneer een politieonderzoek vastloopt of getuigen verkeerd geïnterpreteerd worden door een foutieve vertaling, is er een wezenlijk afbreukrisico en het voorkomen hiervan vormt een direct belang voor de opdrachtgever.

In de huidige aanbestedingen bestaat aandacht voor de kwaliteit van het vertaalproces, de leverzekerheid en leverbetrouwbaarheid, en in de meeste gevallen worden eisen gesteld aan de inhoudelijke kwaliteit. Dit gebeurt

door middel van vereiste ISO17100-certificering waarmee uitvoering van revisie verplicht wordt gesteld. De ISO17100-certificering geldt echter niet voor alle aanbestedingen.

Tekstbox: Risico van averechtse selectie en marktfalen

Bij de verdeling van schaarse (collectieve) middelen moet een afruil worden gemaakt tussen kwaliteit en andere producteigenschappen zoals prijs en hoeveelheid. Vanuit economisch oogpunt is niet de maximale kwaliteit maar een optimale kwaliteit het meest wenselijk. Met (maatschappelijk) optimale kwaliteit wordt het kwaliteitsniveau bedoeld waarbij de marginale (maatschappelijke) baten en de marginale (maatschappelijke) kosten van kwaliteit in evenwicht zijn.

Averechtse selectie

Er is sprake van informatieasymmetrie wanneer de aanbieder van een goed een beter beeld heeft op de geleverde kwaliteit dan de afnemer. Wanneer dit het geval is, kan averechtse selectie optreden. Deze vorm van marktfalen ontstaat doordat het volgende plaatsvindt: wanneer een afnemer van een goed niet in staat is de kwaliteit van het goed te beoordelen, dan is de afnemer bereid om een prijs te betalen die overeenkomt met de verwachte kwaliteit: de gemiddelde kwaliteit. Aanbieders met hogere kosten dan de marktprijs, haken af. Wanneer hogere kwaliteit samenhangt met hogere kosten, zullen aanbieders met hoger dan gemiddelde kwaliteit afhaken. Door hun vertrek daalt de gemiddelde kwaliteit op de markt, en zal de prijs die de afnemer bereid is te betalen ook afnemen, met als gevolg dat nog meer aanbieders met hogere kwaliteit afhaken, enzovoort. De tarieven en geleverde kwaliteit zullen blijven dalen. Dit gebeurt echter alleen wanneer het leveren van kwaliteit kostbaar is voor de aanbieder.

Informatieasymmetrie

In de vertaalmarkt is sprake van informatieasymmetrie: de vertaler heeft over het algemeen een beter beeld van de geleverde kwaliteit dan de afnemer/consument. Verschillende kwaliteitsaspecten van vertaaldiensten zijn te kwalificeren als ervaringsgoederen of vertrouwensgoederen. Van dergelijke goederen is de kwaliteit alleen ex-post (ervaringsgoederen) of in het geheel niet goed (vertrouwensgoederen) vast te stellen.¹² In de vertaalmarkt kan het serviceniveau gezien worden als een ervaringsgoed (na afloop is bekend of een vertaler tijdig heeft geleverd), terwijl het vertaalniveau en –nauwkeurigheid ervaringsgoederen zijn met kenmerken van een vertrouwensgoed: na afloop is alleen tegen substantiële kosten de kwaliteit van vertalingen in veel gevallen te beoordelen.

In hoeverre deze informatieasymmetrie leidt tot averechtse selectie, hangt af van de mate waarin aspecten van kwaliteit onzichtbaar zijn voor de afnemer, en in welke mate het leveren van kwaliteit kostbaar is voor de vertaler. Averechtse selectie kan bovendien worden tegengegaan door het gebruik van minimumvereisten aan kwaliteit en reputatiemechanismen. Het instellen van minimumvereisten zoals Rbtv-registratie neemt een deel van de onzekerheid over de kwaliteit bij de afnemer af. Immers, de afnemer weet dat de vertaler voldoet aan de minimumvereisten om opgenomen te worden in het Rbtv-register, zoals een C1-taalniveau en bepaalde vertaalvaardigheden. De verwachte kwaliteit is hoger dan wanneer deze eisen niet gesteld zou worden, en hiermee ligt in de verwachting dat de tarieven die de afnemer bereid is te betalen ook hoger zullen liggen.

Onzekerheden over het inspanningsniveau en overige belangen van de vertaler blijven grotendeels bestaan, wat betekent dat incidenteel slechte diensten geleverd kunnen worden. De frequentie van deze incidenten kan worden beperkt met een goed werkend reputatiemechanisme. Wanneer afnemers en/of intermediairs slechte ervaringen met elkaar kunnen delen, zal slechte kwaliteit minder vaak voorkomen (doordat vertalers die slechte kwaliteit leveren worden uitgesloten, en doordat de kans van uitsluiting voor een groter aandeel opdrachten hiermee stijgt en dus de kosten van het leveren van mindere kwaliteit stijgen). Bovendien kan met verplichte revisie, zoals vereist bij ISO17100-certificering, kwaliteit geborgd worden. In gevallen waar deze certificering vereist is, zijn naar verwachting de kwaliteit en tarieven van vertalers hoger dan wanneer dit niet vereist is.

Mogelijke ingrepen

Onzekerheid met betrekking tot het taalniveau en vertaalvaardigheden van vertalers kan (deels) worden weggenomen door het ingestelde Rbtv-register. Door gebruik te maken van vertalers die geregistreerd staan in het Rbtv-register, kan uitgegaan worden van een minimum taalniveau en minimum-vertaalvaardigheden. Dit register bevat op dit moment niet alle taalgroepen. Voor overheidsinstanties in de straf- en vreemdelingenketen geldt een afnameplicht. Zij moeten verplicht vertalers uit het Rbtv-register inzetten. Voor overheidsinstellingen buiten de straf- en vreemdelingenketen geldt deze verplichting echter niet. Bovendien mogen ook bij afnameplichtige instellingen onder bepaalde voorwaarden niet-geregistreerde vertalers in worden gezet in een percentage van de opdrachten wanneer een Rbtv-geregistreerde vertaler niet beschikbaar is (via de zogeheten “uitwijklijst”). Onduidelijk is echter hoeveel moeite een vertaalbureau verplicht is te steken in het vinden van een vertaler. Als een Rbtv-geregistreerde vertaler beschikbaar is maar alleen voor een veel hoger tarief, moet het vertaalbureau dan verplicht deze vertaler inhuren om aan de plicht te voldoen? Gesprekken met

marktpartijen geven het beeld dat marges mogelijk strategisch worden ingezet om lagere tarieven te kunnen bedingen. In dit geval kunnen ook afnameplichtige instellingen niet uitgaan van het minimumniveau dat het register biedt, en kan averechtse selectie plaatsvinden.

Uit door het ministerie van JenV aangeleverde gegevens over vertaalopdrachten in 2022 blijkt dat in 91 procent van de opdrachten een Rbtv-geregistreerde vertaler is ingezet (van de opdrachten waar de Rbtv-status van de vertaler bekend is). Van alle opdrachten waar geen Rbtv-geregistreerde vertaler is ingezet én bekend is of de taal wel of niet in het register voorkomt, komt in 88 procent van de gevallen de betreffende taal niet voor in het Rbtv-register. Dit betekent dat in slechts 1 procent van de gevallen een niet-Rbtv vertaler wordt ingezet bij een taal die in het Rbtv-register voorkomt. Dat de marge wordt ingezet om niet-register-vertalers strategisch in te zetten, lijkt dus slechts voor een relatief klein aantal opdrachten mogelijk te zijn.

Uit gesprekken met vertaalbureaus en vertegenwoordigers van vertalers blijkt dat Rbtv-registratie weinig invloed heeft op de tarieven, wat het beeld lijkt te bevestigen dat het Rbtv-register en afnameverplichting in de huidige vorm niet volledig het gewenste effect lijkt te hebben. Het uitbreiden van het Rbtv-register met meer taalgroepen kan ervoor zorgen dat het register beter kan functioneren als tool om kwaliteit te borgen (en tarieven te verhogen). Bij het niet inzetten van een Rbtv-vertaler omdat de taal niet voorkomt in het register, gaat dit in 65 procent van de gevallen de taalcombinatie Nederlands – Tigrinya (een in Eritrea en Ethiopië veel gesproken taal).

Een andere mogelijke manier om kwaliteit te borgen is via reputatiemechanismen. Wanneer een afnemer die slechte kwaliteit herkent en zijn/haar ervaringen kan delen met andere afnemers, dan is de prikkel voor de vertaler groot om altijd goede kwaliteit te leveren.¹³ Het inzichtelijk maken van klantervaringen kan een manier zijn om de kwaliteit beter dan momenteel te borgen boven op het Rbtv-register waar het opleidingsniveau staat opgenomen. De instelling van zulke klantbeoordelingen hoeft niet per se vanuit de overheid georganiseerd te worden, er kan ook volstaan worden met het verplicht registreren en publiceren van klantervaringen zodat derden op basis van zulke informatie-vergelijkingswebsites kunnen maken. Dit zou zowel tussen afnemers (overheidsdiensten) en intermediairs (vertaalbureaus) kunnen plaatsvinden.

Overheidsdiensten die vaak gebruik maken van vertalers zullen beter in staat zijn kwaliteit te beoordelen. Het gebruik van intermediairs, zoals nu gebruikelijk is met het inzetten van vertaalbureaus, kan ervoor zorgen dat ook overheidsdiensten die minder vaak gebruik maken van vertalers in staat zijn vertalers met betere kwaliteit in te zetten, doordat de intermediair in opdracht van meerdere diensten kan werken en dus beter in staat zal zijn de kwaliteit te beoordelen. Door de vertaalbureaus (deels) verantwoordelijk te stellen voor de kwaliteit van de vertaling, kan ervoor gezorgd worden dat het vertaalbureau een prikkel heeft om te zorgen dat de geleverde kwaliteit voldoende is.

De overheid kan in aanbestedingen eisen opnemen met betrekking tot kwaliteit door middel van het instellen van zowel input- als outputkwaliteitsindicatoren. De ISO17100-certificering die in het merendeel van de aanbestedingen vereist is, is hier een voorbeeld van. In deze aanbestedingen is revisie vereist en wordt kwaliteit geborgd. In deze aanbestedingen betekent een lager tarief niet per definitie een (te) lage kwaliteit. Hierbij is van belang dat regelmatig controle wordt uitgevoerd of de eisen voor ISO17100-certificering daadwerkelijk worden nageleefd.

Vertaaldiensten worden ingezet om publieke belangen te borgen, zoals effectieve rechtsbescherming, veiligheid, gezondheidszorg en de opvang van asielzoekers. Het borgen van kwaliteit van vertalingen is dan ook een publiek belang. Wanneer de markt niet het maatschappelijke belang van kwaliteitsborging vanzelf tot stand laat komen kan ingrijpen door de overheid noodzakelijk zijn door middel van het instellen van kwaliteitshandhavende regels. Zo kan de wetgever een overheidsdienst (of een door de overheid gesubsidieerde organisatie) voorschrijven bepaalde kwaliteitsmaatstaven te hanteren.¹⁴ In de publieke vertaalmarkt lijkt kwaliteit goed geborgd in geval dat ISO17100-certificering vereist is. Waar dit niet vereist is, is kwaliteitsverschraling een risico. Bij oligopolistische markten is het gedrag van aanbieders sterk afhankelijk van het gedrag van andere aanbieders. Wanneer blijkt, uit eerder aanbestedingsgedrag, dat marginale kosten worden gedrukt bij concurrenten door in te leveren op kwaliteit, zal een aanbieder in nieuwe aanbestedingen hierin meegaan of de markt verlaten. Deze averechtse selectie kan op termijn zorgen voor een lagere kwaliteit en lagere tarieven voor vertalers.

Relatie met de centrale onderzoeksvraag

Er zijn weinig gegevens beschikbaar over de feitelijke tarieven van vertalers. Op basis van een analyse van de marktwerking op de vertaalmarkt is wel gekeken naar mogelijke risico's die de totstandkoming van redelijke vergoedingen tussen vertaalbureaus en vertalers in de weg staan.

Uit de gesprekken met vertaalbureaus, opdrachtgevers en vertegenwoordigers van vertalers is een aantal factoren naar voren gekomen die van belang zijn voor de tariefvorming bij vertalers. De belangrijkste is de taal(groep). Schaarste zorgt voor hogere tarieven en dit wordt beïnvloed door geopolitieke invloeden, zoals een vluchtelingenstroom als gevolg van oorlog in een bepaald land. Hiernaast spelen kwaliteit en Rbtv-registratie een rol. In hoeverre deze aspecten onderscheid maken in de tarieven van vertalers, is zonder zicht op de feitelijke tarieven binnen het kader van dit onderzoek niet vast te stellen. Tot slot heeft overheidsbeleid een relatief grote invloed. De minimumtarieven worden gezien als een uitgangspunt vanaf waar de bovengenoemde factoren kunnen zorgen voor afwijkingen. Bovendien zorgt de marktvorm met hoge toetredingsdrempels voor een laag aantal vertaalbureaus wat via twee mechanismen mogelijk kan zorgen voor lagere tarieven voor individuele vertalers.

Wat de totstandkoming van redelijke vergoedingen mogelijk in de weg staat is het grotere kwaliteitsrisico dat bestaat bij opdrachten vanuit de Rijksoverheid. Ten eerste zijn opdrachten van de Rijksoverheid vaak vertalingen in (of vanuit) niet-Westerse (schaarse) talen die de opdrachtgever niet altijd goed beheerst. De kwaliteit van een vertaalde tekst is door een opdrachtgever hierdoor niet altijd goed te beoordelen. Ten tweede bestaat er bij vertaaldiensten in opdracht van het Rijk vaak een onderscheid tussen degene die de opdracht uitzet en ervoor betaalt (de overheid), en degene die het nut ontleent aan de kwaliteit van de vertaling (een burger, een verdachte, een asielzoeker). Een achteruitgang in kwaliteit wordt daardoor minder direct door de opdrachtgever (betaler) ervaren dan in het commerciële segment. Dit betekent niet dat de opdrachtgever in het publieke segment geen belang heeft bij goede kwaliteit: er bestaat een afbreukrisico bij opdrachtgevers wanneer de kwaliteit van vertalingen niet van het gewenste niveau is en er als gevolg van de vertaling verkeerde conclusies worden getrokken c.q. strafrechtelijke onderzoeken mislukken.

Een groter kwaliteitsrisico betekent dat goed gekwalificeerde vertalers mogelijk minder goed kunnen concurreren op kwaliteit, wat druk geeft op de tarieven voor deze vertalers. De vereiste ISO17100-certificering bij het merendeel van de aanbestedingen lijkt dit kwaliteitsrisico tegen te gaan. De ISO17100-certificering wordt niet in iedere aanbesteding geëist, waardoor het kwaliteitsrisico zich bij deze aanbestedingen nog kan manifesteren.

5. Prijsvorming in andere markten

Prijsvorming in de commerciële vertaalmarkt

In deze paragraaf wordt de tariefvorming in de publieke markt vergeleken met de tariefvorming in de commerciële markt. In de commerciële markt geldt geen regulering in de vorm van een minimumtarief en vindt de tariefvorming plaats door middel van vrije marktwerking. Het bleek lastig om een representatieve selectie van marktpartijen te vinden die bereid waren om in gesprek te gaan over de tariefvorming in de commerciële sector. Om deze reden zijn de uitkomsten in deze paragraaf voornamelijk gebaseerd op deskresearch, aangevuld met impressies vanuit interviews met vertaalbureaus en vertegenwoordigers van vertalers en een uitvraag naar tarieven onder tolken en vertalers door de NGTV. Deze uitvraag is gedaan onder zowel NGTV-leden als niet-NGTV-leden en de in dit hoofdstuk benoemde tarieven zijn gebaseerd op reacties van vijfenzeventig tolken en vertalers, uitgesplitst naar beroep (tolk of vertaler) en negen categorieën beroepsgroep.¹⁵

Uit de gegevens-uitvraag bij vertaalbureaus blijkt dat de tarieven bij vertaalbureaus die zowel op de publieke als private markt actief zijn, op de publieke markt circa 2 tot 8 eurocent lager zijn dan de tarieven in de commerciële markt.

Uit de gegevens-uitvraag onder vertalers blijkt dat op de commerciële markt de gemiddelde tarieven tussen 11 eurocent en 21 eurocent liggen (mediaan tussen 10 en 17 eurocent). De tariefranges verschillen per beroepsgroep. Zo liggen bij opdrachten in de kunst & cultuur of wetenschap de tarieven tussen 9 en 21 cent, terwijl in het notariaat de tarieven van 10 tot 50 cent per woord oplopen. In deze ranges is alleen de beroepsgroep als onderscheid gebruikt. Hierbinnen kunnen de tarieven verschillen op basis van bijvoorbeeld taalgroep. Hoe dit verschilt is echter niet uit deze cijfers op te maken. Ook wordt geen onderscheid gemaakt tussen individuele vertalers en vertalers in opdracht van vertaalbureaus.

Op basis van deskresearch is een inschatting te maken hoe onder andere taalgroep en moeilijkheidsgraad invloed hebben op de hoogte van tarieven. Hieruit blijkt dat vertaalbureaus in de commerciële markt gemiddeld genomen tarieven hanteren binnen een range van 4 eurocent per woord tot en met 25 eurocent per woord. Hierbij wordt aangegeven dat de hoogte van de tarieven afhangt van de taalgroep en de moeilijkheidsgraad van de brontekst. Voor specialistische vertalingen, wat vergelijkbaar is met de meeste teksten in het publieke segment en waar relatief veel vaktermen in worden gebruikt, wordt gemiddeld een range van 15 tot 25 eurocent per woord genoemd.

Bovendien wordt aangegeven dat voor minder gebruikelijke talen, die op de publieke markt veel voorkomen, en voor tijdsdruk (spoedvertalingen) extra toeslagen worden gerekend. Een bureau dat vaste tarieven rekent, rekent bijvoorbeeld voor vertalingen van/naar Bahasa Indonesia tarieven vanaf 34 eurocent per woord en voor Arabisch, Chinees, Japans of Fins 28 eurocent per woord.¹⁶

Ook gebruik van machinevertaling wordt op de commerciële markt ingezet om lagere tarieven te kunnen bieden. Zo geeft een vertaalbureau aan vertalingen in de range van 12 tot 23 eurocent per woord te bieden, inclusief de optie om machinevertaling met post-editing te kiezen voor 8 eurocent per woord.¹⁷

Tabel 3 In de commerciële markt hangen de tarieven sterk samen met de geleverde dienst.

Geleverde dienst	Kenmerken	Tariefrange
Machinevertaling met post-editing	Scherpe prijs, minder aandacht voor kwaliteit, niet specialistische brontekst, gangbare taal Aandacht voor kwaliteit, niet specialistische brontekst, gangbare taal Aandacht voor kwaliteit, specialistische brontekst en/of niet-gangbare taal	€0,08 (één voorbeeld)
Budgetvertaling		€0,04 - €0,10
Kwalitatief goede vertaling		€0,10-€0,15
Kwalitatief goede en specialistische vertaling		€0,15-€0,25
Toeslag spoedvertaling/niet-gangbare taal/beëdigde vertaling		Onduidelijk (één voorbeeld is €0,05 per woord toeslag voor beëdiging en 25% toeslag voor spoed)

Bron: Economisch Bureau Amsterdam (2023).

Ook van individuele vertalers zijn tarieven online te vinden. Van alle via Marktplaats aangeboden vertaaldiensten (waar in de advertentie of in de website waar naartoe wordt verwezen een tarief beschikbaar is), zijn de

tarieven geanalyseerd. Dit zijn allen vertalers in gangbare talen (Engels, Duits, Frans, Spaans, Italiaans en Pools). Tarieven liggen tussen 2 eurocent en 20 eurocent per woord. Hierbij houden meerdere vertalers een range aan, afhankelijk van moeilijkheidsgraad van de brontekst. Bovendien wordt boven op deze tarieven in de meeste gevallen een toeslag van rond 50 procent gerekend voor spoed-, avond- en weekendopdrachten. Tot slot houdt circa de helft van de vertalers een minimumtarief aan, variërend tussen 25 en 75 euro.

Voor alle bovengenoemde tarieven voortkomend uit deskresearch geldt dat dit de "lijstprijzen" zijn die online worden gecommuniceerd. Dit hoeven niet de tarieven te zijn die daadwerkelijk overeengekomen worden. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat voor opdrachten een vaste prijs wordt afgesproken met klanten of een tarief per uur (bijvoorbeeld omdat dit door de klant geprefereerd wordt). Ook kunnen extra toeslagen gerekend worden (zoals in veel gevallen al wordt benoemd als mogelijkheid), of juist kortingen. Zo is uit een gesprek met een branchevereniging en vertaalbureau naar voren gekomen dat in de commerciële markt vaak kortingen worden gegeven op basis van hoe goed de brontekst aansluit bij vertaalgeheugens en tooling. Mogelijk kunnen de tarieven dus ook lager liggen dan online wordt geadverteerd. De ranges lijken echter overeen te komen met de tarieven die vertalers in de uitvraag door NGTV hebben aangegeven te verdienen; de tarieven die volgen uit het deskresearch lijken een goede indruk te geven van de werkelijke tarieven op de commerciële markt.

Op de commerciële markt lijkt het marktmechanisme zijn werk te doen. Voor kwalitatief goede vertalingen (waar onder andere revisie wordt uitgevoerd ter controle van de kwaliteit) worden hogere tarieven gevraagd dan voor vertalingen waar de kwaliteit minder goed gegarandeerd kan worden. Bovendien zijn de tarieven hoger bij schaarse talen en hoger bij specialistische vertalingen.

Voor vertalingen die vergelijkbaar zijn met de vertalingen op de publieke markt (specialistisch en in niet-gangbare talen) zullen de tarieven op de commerciële markt nog hoger liggen dan de 15 en 25 eurocent per woord die als range voor specialistische vertalingen worden genoemd, aangezien hier nog de toeslag voor de taalgroep bovenop zal komen. Bovendien is in de publieke markt in 2022 circa 12 procent van de opdrachten een spoedopdracht.* Dit is beduidend hoger dan de tarieven die tot stand komen op de publieke markt. Dit is in lijn met de uitkomsten van de gesprekken met vertaalbureaus en vertegenwoordigers van vertalers, waar bevestigd werd dat de tarieven op de publieke markt laag zijn ten opzichte van de commerciële markt.

Risico van 'winners' curse'

De winner's curse is een bekende uitkomst uit de veilingtheorie en is daarmee een relevant fenomeen bij aanbestedingen. Het uitgangspunt bij het probleem van de winners' curse is dat er ten tijde van de veiling of aanbesteding, onzekerheid bestaat over de objectieve waarde van het geveilde goed of de aanbestede dienst. Die onzekerheid kan bestaan in grote onzekerheid over de hoogte van vaste kosten die moeten worden gemaakt bij de uitvoering van de dienst, terwijl de opbrengsten vast liggen c.q. niet beïnvloedbaar zijn. Als aangenomen wordt dat de gemiddelde waardering van de deelnemers aan de aanbesteding gelijk is aan de onderliggende waarde, dan schatten sommigen de waarde te laag in en anderen te hoog. De meest optimistische deelnemer zal het scherpst bieden en daarmee de veiling winnen. Zo leidt de winners' curse tot structureel te lage biedingen (te scherpe prijs) bij aanbestedingen.

Hoewel er een direct voordeel voor de opdrachtgever lijkt te zijn die een (te) scherpe prijs ontvangt voor het project, kan het probleem van de winner's curse ten koste gaan van de financiële stabiliteit van de opdrachtnemer en aanzetten tot opportunistische kostenbesparingen tijdens de uitvoering van het contracten daarmee tot slechte kwaliteit.

Een typische aanbestedingsmarkt waar het probleem van de winners' curse een risico vormt is de aanbesteding van grote, infrastructurele projecten. Voor deze langlopende projecten gelden veelal vaste aanneemsommen en grote onzekerheden over de kosten die vaak volledig voor rekening en risico van de aanbieder zijn. Onzekere kosten betreft onder meer de kosten van het gereed maken van het areaal voor het bouwproject, waaronder de ondergrond en de bestaande infrastructuur, en de kosten van het niet tijdig verkrijgen van vergunningen. De praktijk heeft laten zien dat veel van deze aanbestede infrastructuurprojecten tot grote verliezen hebben geleid.

Contracten voor vertaaldiensten die worden aanbesteed kennen dergelijke risico's niet of nauwelijks. Ten eerste kennen deze contracten geen vaste aanneemsom, maar is de omzet afhankelijk van het volume dat wordt geleverd. Ten tweede bestaan de kosten grotendeels uit variabele inkoopkosten die eveneens afhankelijk zijn van het geleverde volume. De vertaalbureaus worden derhalve ten tijde van de aanbesteding niet gecofronteerd met hoge en onzekere kostenposten waarvan zij de risico's vooraf niet goed kunnen inschatten. Het probleem van de winners' curse doet zich daarom naar verwachting niet voor bij de aanbesteding van vertaaldiensten.

* Van circa een kwart van de vertaalopdrachten is het onbekend of het om een spoedopdracht gaat of niet. Deze opdrachten zijn niet meegenomen in het bovengenoemde percentage.

Prijsvorming in andere landen

Om te beoordelen of er redelijke vergoedingen voor vertalers totstandkomen op de vertaalmarkt is in de Motie van Nispen gevraagd om ook de situatie en tariefbepaling in andere landen te betrekken. In deze paragraaf is de tariefbepaling in België en Duitsland inzichtelijk gemaakt.

In België geldt een vast tarief per woord (in de doeltaal) en in Duitsland een vast tarief per aanslag (in de doeltaal). Uit onderzoek van Kwakkel & De Haan (2014) blijkt dat de meeste andere landen in Europa net als Duitsland vergoeden op grond van het aantal aanslagen. Nederland en België zijn met de tarifiering per woord dus een uitzondering in Europa.¹⁸

In België geldt een vast tarief per woord in de doeltaal

België is in 2016 overgestapt van een tarief per regel naar een tarief per woord. Hierbij is getracht om verschillen in vergoedingen voor vertalers als gevolg van de nieuwe systematiek te voorkomen. Op basis van een analyse van het aantal woorden dat nodig is om een bepaalde tekst uit te drukken is voor iedere taal een tarief per woord tot stand gekomen. De verschillende talen zijn opgedeeld in drie groepen, waarbij een gemiddeld tarief per taalgroep is bepaald. Het tarief bedraagt 7,3 eurocent per woord voor vertalingen van en naar Frans; 11,5 eurocent per woord van en naar Fins, Lets, Ests, Sloveens, Litouws, Albanees, Maltees, Hebreeuws, Tibetaans, de Turkse talen en de Romatalen; en 9,9 eurocent per woord voor de vertalingen van en naar alle andere talen.¹⁹ Deze tarieven worden jaarlijks geïndexeerd voor prijsontwikkelingen.

In Duitsland geldt een vast tarief per 55 aanslagen in de doeltaal

In Duitsland ontvangen vertalers een vaste vergoeding voor iedere normregel. Een normregel is gelijk aan 55 toetsaanslagen (inclusief spaties). De tekst in de doeltaal is bepalend voor het aantal aanslagen. Wanneer de tekst wordt aangeleverd in bewerkbare elektronische vorm (zoals Word) is de vergoeding gelijk aan 1,80 euro per normregel (basistarief). Wanneer dit niet het geval is (zoals PDF) bedraagt de vergoeding 1,95 euro per normregel (verhoogd tarief). De tekst in de doeltaal is bepalend voor het aantal toetsaanslagen.

Wanneer een vertaling bijzonder moeilijk is vanwege het veelvuldige gebruik van technische termen, een moeilijk leesbare tekst, bijzondere urgentie of omdat de vreemde taal een taal is die zelden wordt gebruikt, dan geldt een basistarief van 1,95 euro en een verhoogd tarief van 2,10 euro.²⁰

Vanuit de vertaalmarkt gaan geluiden op dat Nederland zou moeten overstappen naar een tarief per aanslag, maar dat geluid is niet eenduidig

Tijdens interviews met vertegenwoordigers van vertalers kwam naar voren dat een tarief per woord zorgt voor ongelijke behandeling van vertalers omdat dit financieel gezien gunstig is voor talen waarin de gemiddelde woordlengte relatief kort is, en ongunstig voor talen waarin de gemiddelde woordlengte relatief lang is. Een tarief per aanslag zou dit verschil opheffen. Dit beeld is echter niet eenduidig. Andere geluiden in de markt zijn dat het tarief per woord geen probleem is voor vertalers, omdat het verschil in woordlengte maar voor enkele talen een significant verschil in vergoeding veroorzaakt en dat deze vertalers hierop inspelen door hun tarieven te verhogen (of te verlagen).

Relatie met de centrale onderzoeksvraag

In het commerciële segment komen bij vertalingen die vergelijkbaar zijn met die in het publieke segment, hogere tarieven tot stand. Dit bevestigt het beeld dat in gesprekken met vertaalbureaus en vertegenwoordigers van vertalers naar voren komt.

In België gelden in het publieke segment vaste tarieven per woord (in de doeltaal) die bij vaststelling in 2016 ruwweg overeenkwamen met het minimumtarief in Nederland. Vanwege indexering van de tarieven in België zijn deze vaste tarieven inmiddels hoger dan het minimumtarief in Nederland. In Duitsland geldt een vast tarief voor 55 aanslagen (in de doeltaal) wat neerkomt op 1,80 tot 2,10 euro per normregel. Ook dit tarief is omgerekend hoger dan het minimumtarief in Nederland. Het niet indexeren van het minimumtarief via het Btis zet de totstandkoming van redelijke vergoedingen in het publieke segment onder druk.

De meeste landen in Europa vergoeden, net als Duitsland, op grond van het aantal aanslagen. Er is op basis van interviews echter geen eenduidig beeld naar voren gekomen van welke systematiek de totstandkoming van redelijke vergoedingen voor vertalers volledig waarborgt. De keuze voor een systematiek is deels een verdelingsvraagstuk, waarbij de complexiteit van de systematiek voornamelijk voortvloeit uit het feit dat het minimumtarief beoogt een redelijke tijdsvergoeding voor vertalers te borgen, via een minimumtarief per woord, en dat tijdsbesteding en aantallen woorden nooit volledig synchroon lopen bij verschillende teksten van verschillende aard, complexiteit en taal.

Bijlage A. Bronvermelding

¹ *Kamerstukken II 2021/2022*, 29 936 Nr. 67.

² Ministerie van Justitie en Veiligheid (februari 2023). Categorieplan Tolk- en Vertaaldiensten.

³ Ministerie van Justitie en Veiligheid (februari 2023). Categorieplan Tolk- en Vertaaldiensten.

⁴ Ministerie van Justitie en Veiligheid (februari 2023). Categorieplan Tolk- en Vertaaldiensten.

⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek (2023, april). Bedrijven; bedrijfstak. Geraadpleegd via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81589NED/table?dl=87EC>

⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek (2023, mei). Faillissementen; bedrijven en instellingen, SBI 2008. Geraadpleegd via <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82244NED/table?searchKeywords=Centraal%20Bureau%20voor%20de%20Statistiek>

⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek (2022, november). Zelfstandigen; inkomen, vermogen, kenmerken. Geraadpleegd via <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84466NED/table?dl=36955>

⁸ Pindyck, R.S., Rubinfeld, D.L. (2015). *Microeconomics*. Essex: Pearson Education Limited.

⁹ Halbersma, R. (2008). *Kwaliteit van zorg & marktwerving*. Een overzicht van de economische literatuur. Utrecht: Nederlandse Zorgautoriteit.

¹⁰ Felsö, F., Baarsma, B., Gerritsen, M., Mulder, J. (2007). Tolken in het publiek domein. Over de vraag, aanbod en de bemiddeling van tolken, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

¹¹ Felsö, F., Baarsma, B., Gerritsen, M., Mulder, J. (2007). Tolken in het publiek domein. Over de vraag, aanbod en de bemiddeling van tolken, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

¹² Felsö, F., Baarsma, B., Gerritsen, M., Mulder, J. (2007). Tolken in het publiek domein. Over de vraag, aanbod en de bemiddeling van tolken, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

¹³ Felsö, F., Baarsma, B., Gerritsen, M., Mulder, J. (2007). Tolken in het publiek domein. Over de vraag, aanbod en de bemiddeling van tolken, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

¹⁴ Interdepartementaal Beleidsonderzoek (2003). Tolken en vertalers: Aanbevelingen voor een kwalitatief goed en financieel beheersbaar stelsel.

¹⁵ De negen onderscheiden beroepsgroepen zijn: notariaat, congreestolk (alleen onder tolken), civiel recht/juridisch, medische sector, kunst&cultuur/wetenschap, bedrijfsleven/financieel/marketing/HR/zakelijke dienstverlening/toerisme, particulieren, around beëdigd tolk vertaler, technisch/IT.

¹⁶ Translations vertaalbureau. (z.d.). *Wat kost een vertaling?* Geraadpleegd op 24 juli 2023, van: <https://www.translations.nl/tarieven/prijzen>

¹⁷ Elycio talen. (z.d.). *Wat kost een vertaling? Elycio legt het uit*. Geraadpleegd op 24 juli 2023, van: <https://elyciovertaalbureau.nl/wat-kost-een-vertaling/#:~:text=Gemiddeld%20zijn%20de%20vertaalkosten%20in,duurste%20liefst%20%E2%82%AC%20750%20C00!>

¹⁸ Kwakkel, R. & de Haan, M. (2014). Dagelijks Brood, arbeidsmarktpositie van boekvertalers in het Nederlandse taalgebied. Expertisecentrum Literair Vertalen.

¹⁹ Federale overheidsdienst justitie (2016). Koninklijk besluit tot vaststelling van het tarief voor prestaties van vertalers en tolken in strafzaken op vordering van de gerechtelijke overheden.

²⁰ Bundesministerium der Justiz (2004). Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von ehrenamtlichen Richterinnen, ehrenamtlichen Richtern, Zeuginnen, Zeugen und Dritten (Justizvergütungs- und -entschädigungsgesetz - JVEG).